

Frit

34. årgang - nr. 3 og 4 - 2006

NORDEN

Nordisk Folkerigsdag 2006 på Island

Af *Jesper Morville*

Nordisk Folkerigsdag 2006 på Island bød de godt 60 deltagere på store oplevelser. Folkerigsdagen fandt sted i dagene 28.-30.juli. Blandt indlederne var nuværende og forhenværende ministre, Islands forhenværende præsident Vigdis Finnbogadóttir og flere engagerede og engagerende samfundsdebattører. Rammerne var den fantastiske islandske natur og kultur. Mødet var arrangeret af den islandske EU-modstanderorganisation

LÆS I BLADET

Heimssýn (Udsyn til Verden) i samarbejde med Frit Norden-organisationerne i Norge, Sverige og Danmark.

Temaerne

Norden: succes ude, fiasko hjemme? At Vestnorden, Island, Norge, Grønland og Færøerne, klarer sig glimrende udenfor EU, blev fastslået fra start af mødets vært, Ragnar Arnalds, tidligere finansminister og nuværende formand for Heimssýn. Også Islands forrige statsminister Steingrímur Hermansson og den nuværende fiskeriminister Einar K. Gudfinsson understregede det, fulgt godt op af Maria Walberg fra norsk Nei til EU og Minninguaq Kleist, sekretær i den Nordatlantiske gruppe i det danske folketing, i visionære indlæg. Men en ting er at kunne klare sig. Noget andet er, hvordan man forvalter sine muligheder. Frank Dahlgaard, redaktør af Nordisk Statistisk Årbog, påpegede engageret og konkret, at de nordiske lande klarer sig bedre end de fleste; et synspunkt, der bakkedes op af Jörgen Bengtson, Sverige og John Dale, Norge (og Nordisk Råds rapport om „Norden som vinderregion“). Men er, som titlen på Dahlgaards indlæg lød, Norden nok en „succes ude, men en fiasko hjemme“?

Udnytter Norden sine muligheder?

Konfliktforsker Karin Utas-Carlsson fra Sverige og Uffe Geertsen fra Det økologiske Råd i Danmark pegede i deres indlæg også på succeser, men især på, hvor langt vi er fra målet om en fredelig og bæredygtig verden. I

dette spændingsfelt udspandt folkerigsdagens debatter sig: hvad den nordiske models succes beviser med tørre tal er, at man kan forene et højt velfærdsniveau og international solidaritet med økonomisk konkurrenceevne. Det er et helt centralt argument, når man fremholder Norden som et alternativ til EU. Men også i de nordiske lande er velfærden under afvikling og polariseringen vokser.

Udnytter man de muligheder, Norden utvivlsomt har? Debatter og oplæg kom ind på de begrænsninger, som ikke mindst EU sætter for videreudviklingen af den nordiske model, men greb også i egen barm: som Minninguaq Kleist formulerede det, er vejen til virkelig selvstændighed en styrkelse af dyder som samfundssind og ansvarlighed og ikke kun et spørgsmål om økonomi.

Det afsluttende tema var: Findes Norden i Verden? Frank Dahlgaard havde mange eksempler på, at den nordiske samarbejdsmodel efterlignedes fra de britiske øer til Middelhavet, og den nys afgåede svenske udenrigsminister Laila Freivalds fortalte om udbyttet af en etableret møderække mellem de nordiske udenrigsministre og udenrigsministrene fra 10 afrikanske lande. Folkerigsdagen afrundedes af Islands tidligere præsident Vigdis Finnbogadóttir, der talte om Norden som en realitet i vores egen bevidsthed - men også understregede behovet for at gøre mere for at styrke den gensidige sproglige og menneskelige forståelse. Først da kan Norden til fulde udnytte sine muligheder. Til slut indbød Gerd Söderholm fra Alternativ til EU i Finland til næste års folkerigsdag. På gensyn næste sommer i Helsingfors.

Rammerne

Indledernes og diskussionernes kvalitet sattes i relief af de pragtfulde naturoplevelser, Folkerigsdagen bød

på. Et besøg på Thingvalla-sletten, vikingernes ting, hvor repræsentanter fra hele landet mødtes første gang i 930 og fortsatte med at mødes indtil danskerne opløste tinget i 1798, løftede folkerigsdagen op på et højere plan. Et besøg på Nesjavalla Kraftværk, tæt på hotellet, hvor Folkerigsdagen foregik, gav et fantastisk indtryk af Islands underjordiske energi og satte debatterne om miljø og ressourcer i

perspektiv. Som aftenunderholdning overværede vi bl.a. en opførelse af Egil Skallagrímsons Saga som et

one-woman dukke-teater. Heimssýn havde sammensat et enestående flot program. Og via de islandske medier får folkerigsdagen forhåbentlig givet et løft til EU-debatten på Island, der, som så mange andre steder, har trange kår.

Hele programmet og flere af indlæggene fra Folkerigsdagen, fx de indlæg/præsentationer som ikke er med i dette nummer af bladet, men som vi håber at bringe i næste nummer, kan læses på Frit Nordens hjemmeside: www.fritnorden.dk.

Frit NORDEN

Redaktion:

Leif Kajberg (ansvarshavende)
Klirevænget 31, 2880 Bagsværd
Tlf. 44 98 29 32
Leif_Kajberg@hotmail.com
Jesper Morville
JesperMorville@mail.dk
Jakob Buhl
NordenDebat@yahoo.se

Fritt Norden, Norge:
John Dale
j.dale@online.no

Fritt Norden, Sverige:
Jörgen Bengtson
jorgen.bengtson@telia.com
Tomas Larsson
Tomas.u.larsson@telia.com

Abonnement: Dkr. 90,-

Tryk: Toptryk, Gråsten

Udtalelse fra folkerigsdagen

Ved afslutningen vedtog Nordisk Folkerigsdag 2006 følgende udtalelse:

Uttalande från Nordisk Folkriksdag
på Island, 2006

Förstärk Norden utanför EU

Nordisk folkriksdag, samlad på Island den 28–30 juli 2006, vill ha ett samhälle som främjar inflytande på samhällsutvecklingen och medansvar.

Folksuveränitetsprincipen är en förutsättning för reell demokrati. Nordisk folkriksdag betonar det mellanstatliga samarbetet i Norden, där medlemsstaternas suveränitet tillvaratas, och där bindande avtal kräver enighet.

Det mellanstatliga samarbetet i Norden är unikt och en förebild. Nordisk folkriksdag vill stärka det nordiska samarbete. Vi vill utöver

detta stärka det förpliktande internationella samarbetet som främjar:

- Solidaritet och gemenskap
- Social och ekonomisk utjämning
- Respekt för naturen och den ekologiska balansen
- Jämställdhet
- Arbete åt alla
- Mellanfolklig förståelse och samarbete
- Förpliktande samarbete inom miljö, konfliktlösning och mänskliga rättigheter genom FN:s organ.

Nordisk folkriksdag konstaterar att Island, Norge, Färöarna och Grönland fungerar mycket bra utanför EU.

EU utvecklar sig till en federal stat och stormakt och vill centralisera makt. Det undergräver folksuveränitetsprincipen. Nordisk folkriksdag varnar för ett sådan utveckling. Vi vill i stället samla Norden utanför EU.

Velkomst, Nordisk Folkriktsdag 2006 i Island

Ragnar Arnalds er forfatter, tidligere finansminister og formand for Heimssýn.

Af Ragnar Arnalds

På vägnar av de organisationer som har tagit initiativet til Nordisk Folkriktsdag i Island, Heimssýn och Frit Norden i Danmark, Norge og Sverige, bjuder jag alla deltagere velkomna.

Heimssýn arbetar inte på samma grundlag som Frit Norden. Men våra mål er lika. Vi vil styrka det nordiska samarbete och stå i mot att det vissnar i skuggan av EU.

Heimssýn er en tvärpolitisk rörelse som lægger vikt ved Islands selvstændighed i Evropasaken og repræsenterer hela det politiske spektrum.

Vi frukter att Islands medlemskap i EU vil isolera oss från direkta ekonomiska kontakter med nationer i andra världsdelar.

Låt mig ta et eksempel: Med jämna mellanrum gör vi fiskeriavtaler med Färöarna om fiskeriet i varandras sjöterritorium. Om vi var i EU ville det bli EU's kommisjon som förhandlade på vägnar av oss.

Vi har den äran i kväll att Islands fiskeriminister, Einar K. Gudfinnsson, är här med oss och berättar säkert mera om den sida av saken.

Annat exempel:

I sommar har isländska og kinesiska ämbetsmän förberedat en handelskontrakt mellan Kina og Island.

Kina ønsker inte, åtmintstone inte nu for tiden, att göra en kontrakt av det slag med EU. Därför ser det ut till att kontrakten blir den första som Kina gör med et europeiskt land.

Handelskontrakt mellan Island og Kina ville ha varit otänkbar om Island var i EU. När en stat tiltræder EU mister den retten til att göra fiskeri- og handelskontrakter med andra länder.

Blant annat därför är det så vigtigt for Island att stå utanfor EU's tullmurar och kunna handla fritt i vest og øst og syd.

Ved förberedelse av programmet for Folkriktsdagen har vi besluttat att blanda samman livlig debatt og en halvdags rundresa for att ge våre gæster från det øvrige Norden et indblik i det historiske, kulturelle og vulkaniske Island i nutid og fortid.

En självständig republik med 300 tusen invånare tycker många ute i den stora världen är en kuriositet och framkallar ofta frågetecken.

Varför blev Island en självständig stat?

Den stora klyftan, Almannagjá på Thingvellir, hvor Islands fristat og republik blev grundlagt i år 930 og Altinget hållt sine møten vart sommar i en uka i næstan 900 år, bildar en del av bakgrunden for svaret til denna frågan.

I vår sagalitteratur från 11, 12 og 1300 tallet finns hundratals skildringer av parlamentsarbeidet og parlamentsdebatter från tiden når Island var en republik. Därför kan man säga att vår litteratur är en del av svaret.

Når jag säger en republik menar jag inte en demokrati. Fristaten var et oligarki, præglat av høvdingar, men med en samstæmmig lagstiftning og var den eneste stat i Europa som inte hadde en kung.

Minnet om den självständiga fristaten levde i litteraturen. Och sex hundra år senere, når nye tider oppstod mitt i 1800 tallet, påverkade det Islands frihetskamp på avgjørende sätt. Därför är det passende att i morgon, innan vi reser herifrån til Thingvellir, vil en expert, Ármann Jakobsson, re-dogjóra for oss om Islands kulturelle fortid.

Eventuelt tycker utlandske gæster på besøk att isländsk politik præglas for mycket av nationelle motiv. Nationalisme är blevet et skællsord. Men vi måste ha i tanken att det finns två ulike former for nationalisme, en god-

artad og en ondartad.

Ingen kritiserer att vi elsker vårt hem eller vår familje. På samme sätt är det naturligt att elska sitt land, sin nation, sitt språk og sine fortidsminnen.

En man som inte har aktning for sig selv är vanligvis en syk mann - og visa versa. Det är naturligt og inte negativt på noget sätt att en nation har aktning for sig selv. Men den form for nationalisme, som visar sig i anti-pati og forakt for andras opprinnelse, andras kultur og religion, är negativ og farlig.

Det är jo en kolossal skillnad på kärlek og hat. Og faktisk er det forvånansvært att i international debatt kan två så fundamentalt ulike følelser rummas i ett ord, d.v.s. i det illa beryktede begreppet „nationalism“.

For min del tycker jag også tråkigt att höra politikere, journalister og även moderne historikere blanda samman nationalisme på den ene sida og selvstændighetslængten på den andre siden, d.v.s. små nationers trang og vilja til att stå på egne føtter.

Det forra bygger ofta på historia og är mera känsløbetonet. Det senere bygger på økonomiske interesser og argumenter om landets næringspolitiske særstilling i nutiden.

Norden i världen är ett hovedtema for denna Folkriktsdag og søndagseftermiddag hedras vi med indledninger från Sveriges forutvarande utenriksminister, Laila Freivalds, og forutvarande president i Island, Vigdis Finnbogadóttir.

Det är sannarligen vårt hopp att Folkriktsdagen i Island kommer att styrka vår ønskan og ideal om tættare samarbeide mellom fria og selvstændige nordiske stater som gör det lättare for dem, til sammans att bidrage til en bättre og fredligere världen.

Präsentation på Nordisk Folkerigsdag, Island, 2006.

Finns Norden i Världen?

Av *Laila Freivalds*

Jag har särskilt blivit ombedd att tala om samarbetet mellan nordiska och tio afrikanska Utrikesministrar. Men innan jag gör det låt mig reflektera allmänt ngt över denna programpunkts frågeställning, „Finns Norden i Världen“? En relevant fråga nu när EU växer och globaliseringen ställer långtgående krav på globalt samarbete. Hur påverkar det det historiska nordiska samarbetet? Det har förändrats och försvagats i vissa avseenden, men det minskar inte i vardagen. Vid gränserna växer våra samhällen ihop, allt fler korsar gränserna allt oftare, allt fler gör det dagligen. Bor och arbetar i olika länder. Krav på samordning av skatteregler och socialförsäkringssystem blir alltmer påträngande. Nordens medborgare och lokala förtroendevalda kan inte vänta på globala lösningar eller att EU ska lösa deras vardagliga problem. För det krävs ett fortsatt nordiskt integrationsarbete.

Ser vi till vårt närområde, så finns Norden påtagligt runt Östersjön och i Baltikum.

Norden och de nordiska länderna fanns påtagligt närvarande när förändringens vindar drog fram på andra sidan Östersjön. I början av nittioalet etablerades ett intensivt samarbete på alla tänkbara samhällsområden och nivåer i våra samhällen.

Bildandet av Baltiska Rådet, med förebild i Nordiska Rådet, är ett tydligt bevis, liksom de därefter alltmer sammanfogade verksamheterna. För Baltikum har Norden varit en förebild och är en betydelsefull samarbetspartner.

De nordiska länderna har länge haft ett engagemang för internationellt samarbete. Vi är starka tillskyndare till FN och det multilaterala systemet.

I internationella fora samarbetar vi i sak och i form. Här är Norden ofta en samlad enhet. När representanter skall utses i beslutande organ eller arbetsgrupper, och när tjänster tillsätts, ses och agerar de nordiska länderna ofta i samråd och som en region. Vi är inte alltid eniga, men i omvärldens ögon ter vi oss som en homogen och ovanligt samordnad grupp. Det ger oss en i förhållande till folkmängden, oproportionerlig styrka. Det märks i FN-systemet, där vi nu senast t ex spelade en pådrivande roll i reformeringsarbetet. Det märks i Världsbanken, där den nordisk/baltiska valkretsen t ex driver på ett tydligare rättighetsperspektiv i bankens arbete.

Av särskilt intresse är förstas Nordens relation till EU. Den frågan har behandlats tidigare här i Folkrikisdagen. Jag vill framhålla att Norden även finns i EU, även om alla Nordens länder inte är medlemmar. Det råder ingen tvekan om att EU:s relation till Norge och Island har påverkats av dessa länders integration i ett nordiskt koncept. Liksom att de nordiska EU-ländernas ställningstaganden i EU styrs av behovet att värna det nordiska samarbetet. Så kunde t ex den nordiska passunionen bevaras i Schengensamarbetet.

Inför många av ministerrådsmötena inom EU genomförs informella nordiska- eller nordisk/baltiska ministermöten. Ibland med även Norge och Island. Syftet är inte att fatta gemensamma beslut, men att informera varandra och diskutera, för att om möjligt finna samsyn och stöd. Även de traditionella nordiska fackministermötena behandlar EU-relaterade frågor. På det sättet finns den nordiska dimensionen närvarande i EU-systemet. Och är mer påtaglig när EU bildar en nordisk snabbinsatsstyrka med soldater även

från Norge.

I ett speciellt avseende finns Norden påtagligt närvarande i världen och det är genom vårt bistånd. Norge, Danmark, Finland och Sverige är stora biståndsgivare. Dessa fyra nordiska länder bidrog förra året med nästan 9 miljarder USD till hjälp och utveckling i världens fattiga länder. Dessvärre kunde jag inte återfinna Island i denna statistik.

FN:s mål är att alla rika länder skall bidra med 1% av sin BNI. Sverige och Norge är där medan stormakten USA har långt kvar med sina 0,2%. Norden har varit pådrivande i EU som har beslutat att EU:s 15 gamla länder skall ha uppnått 0,7% av sin BNI år 2015.

Detta leder mig över till Norden och Afrika, en viktig mottagare av vårt bistånd. – År 2000 tog Anna Lindh initiativ till ett möte mellan Nordens och tio afrikanska utrikesministrar (från Benin, Botswana, Ghana, Lesotho, Mali, Mocambique, Nigeria, Senegal, Sydafrika och Tanzania.) Hon ville utnyttja och fördjupa det långa samarbete som funnits och skapa ett forum för informellt och öppet åsiktsutbyte på hög politisk nivå.

Vi behöver utveckla allianser både i utvecklingsstödet vi ger till Afrika och för utvecklingen globalt. Norden är en betydelsefull representant för den rika världen och Afrika en stark aktör för utvecklingsländerna.

Vi behöver mer samsyn kring övergripande frågor om fred och säkerhet i Afrika, globaliseringens konsekvenser, FN – reformer och mycket annat. Dessa Utrikesministermöten syftar till att ge en fördjupad dialog kring svåra och känsliga frågor. – Fem möten har hitintills ägt rum, förra året i Finland och nu senast i januari i år i Benin.

Vi har diskuterat principiella frågor såsom demokrati och icke-konstitutionellt styre, mänskliga rättigheter och konfliktorsaker, men också pågående kriser i Sudan, Darfur, Stora sjöregionen och Västafrika.

Det finns en samsyn om såväl framsteg som utmaningar i uppbyggnaden av strukturer och kapacitet inom AU (Afrikanska Unionen) för bl.a kris- och –konflikt -hantering. Afrikanskt ledarskap och ägarskap är viktigt, men omvärldens bidrag och stöd också helt nödvändigt och otillräckligt.

Från Afrikansk sida vill man se stödet från Norden inriktat på att samordna engagemanget från omvärlden genom bland andra FN och EU. Det internationella samarbetet för konfliktlösning i Afrika, kräver fortsatt kapacitetsuppbyggnad i såväl AU som FN och EU. Även mer etablerade former för konkreta insatser i pågående kriser behövs. Vi ser behov av mer kapacitet och bättre utförda insatser på flera håll i Afrika. Vi skall inte acceptera världens tillkortakommanden, när massmord begås och hundratusentals människor lider. Genom det förtroende Norden har skapat i dialog med Afrikas företrädare och genom vårt konkreta engagemang och handlande under lång tid, har Norden förutsättningar att spela en betydelsefull roll.

Mycket av diskussionerna vid Utrikesministermötena har handlat om demokrati och Mänskliga Rättigheter. Afrikanska länder tycker att de ofta kritiserar för brister avseende demokrati och MR (mänskliga rättigheter)

utan att hänsyn tas till helheten vad gäller situationen i landet. Man tycker att rätten till hälsa, utbildning, arbete mm får stå tillbaka för mer politiska och civila rättigheter. Man tycker att

Västvärlden har „double standards“ och hycklar vid behandlingen av enskilda länder i FN-systemet.

Vi har varit överens om att FN:s MR –kommission upphört att fungera och att den behövde reformeras. Nu har vi fått ett nytt MR-råd efter mycket förhandlande. Och att det lyckades till slut berodde bl.a. på de nordiska ländernas intensiva arbete, vilket i sin tur underlättades av de intensiva och öppenhjärtiga diskussionerna i såväl Helsingfors som i Benin.

Både Norden och Afrika är starka tillskyndare av FN och det multilaterala systemet. Det finns hos båda ett genuint intresse att få detta system att fungera och att återupprätta förtroendet för FN. Även om också vi ibland beskylls för „double standards“ i samband med omröstningar, så har vi ett förhållande till Afrika som inte belastas av kolonialismen och stormakters övertag. Det är påtagligt och måste beaktas att kolonialismen fortfarande finns närvarande i människors tankar och åsikter i Afrika. Det märks när vi försöker att få samsyn om tex. utvecklingen i Zimbabwe och i synen på Mugabe.

Men Norden har ett förtroende som ger grund för konkret gemensamt agerande på många områden.

Utrikesministermötena har lett till handfast samarbete om bl.a :

- Kapacitetsuppbyggnad i regionala MR- institutioner
- Rassim och främlingsfientlighet
- Genomförande av åtaganden vad gäller barnsoldater
- Jämställdhet och kvinnors rättigheter

Bara för att nämna något. Men det finns givetvis ett nordiskt -afrikanskt samarbete i många internationella fora sedan lång tid tillbaka. Vi samarbetar tex. i uppföljningen av ILO:s World Commission on „Social Dimension of Globalization.“ Vi samarbetar inom

Laila Freivalds, Jurist. Varit Konsumentombudsman och chef för Konsumentverket under 80-talet. Justitieminister 1988-91 och 1994-2000, utrikesminister 2003-06. Socialdemokrat, Sverige.

ramen för den s.k. Helsinkiproessen som syftar till konkreta initiativ för att ge utvecklingsländerna större inflytande i de globala beslutsprocesserna. Ett sådant initiativ är det nordiskt-afrikanska om handel och utveckling.

Nu har WTO:s s.k. Doharunda (uppkallat efter staden Doha i Qatar) kapsejsat. Ska vi någon gång lyckas att få de stora länderna, framför allt USA att ge upp sin protektionistiska hållning och se till världens utveckling, behövs nu nya initiativ.

Avslutningsvis:

För över hundra år sedan, vid Unionsupplösningen krävde Norge eget statsöverhuvud och egen diplomatisk representation. Nu går riktningen åt motsatt håll.

Norden samordnar ambassader, när förutsättningar finns.

I Berlin finns en gemensam ambassad.

I Ljubljana och Bratislava samverkar man om lokaler, reception och konsulerärenden.

I Bern samarbetar man om migrationsärenden.

I Hanoi har de nordiska länderna ett samordnat kontor.

Flexibilitet. Pragmatism och en stark vilja präglar samarbetet som inte bara är ekonomiskt utan också präglas av värdegemenskap och samhörighet. På

Norden – succes ude, fiasko hjemme

Af Frank Dahlggaard

Norden er en stor succes på næsten alle områder, og det erkendes af alle ude i det øvrige Europa og den øvrige verden. Men hjemme i de nordiske lande selv – specielt i Sverige, Norge og Danmark – betegnes Norden og det nordiske samarbejde som en fiasko. Som noget gammeldags, der ikke mere spiller nogen rolle.

Dét er ikke folk på gaden, som siger eller mener dette, men de ledende politikere, embedsmænd og meningsdannere i samfundets top. Denne nedgøren af det nordiske finder altid sted i forbindelse med en omtale af, hvor vigtigt og nødvendigt den europæiske union, EU, er.

Pinligt, at EU's nødvendighed og vigtighed åbenbart kræver, at man skal nedgøre det nordiske. Og at nedgøre Norden, er at tale negativt om en ube-stridit succes:

I de nordiske lande er vi rige, lige og frie, som ingen andre steder i verden. BNP pr. indbygger hører til de højeste i verden og velstanden er mere ligeligt fordelt end andre steder. Der er mere ligestilling mellem kønnene end i den øvrige verden, og friheden, folkestyret og menneskerettighederne har det næppe bedre noget andet sted i verden end i de nordiske lande.

Vi har frihed og fred i Norden, og vi har et anstændig miljøpolitik og en miljøbevidst befolkning. Vi har velordnede retssamfund, og vi deltager på fuldt blus i den store verden, vi er en del af:

Danmark, Sverige og Norge hører til verdens allerstørste bidragsydere mht. u-landshjælp, når den opgøres i procent af nationalindkomsten. Finlands u-landshjælp er på højde med Frankrigs og Islands er smule højere end USA, når der måles i forhold til indbyggertallet og økonomien. Intet nordisk land har grund til at skamme sig

på dette område, tværtimod.

Jo, de nordiske lande deltager i verdenssamfundet. Det gælder også militært. De nordiske lande kører ikke frihjul – eller vender ryggen til en fattig verden præget af ufrihed og ufred. Når det nordiske samarbejde ikke omtales så meget i medierne, er en hovedforklaring, at det nordiske samarbejde er præget af enighed og harmoni, og hvem gider skrive om dét? Det sælger jo ikke aviser – eller tiltrækker lyttere eller seere. Nej, så er EU-stoffet bedre, for her er virkelig uenighed og splid næsten hele tiden....

Interessen for det nordiske samarbejde er stor: Mod øst har de tre baltiske lande dannet et baltisk samarbejde (Baltisk Råd) i stil med Nordisk Råd, og de tre lande deltager i øvrigt efter invitation i næsten alle møder i nordisk råds regi. Mod vest har England, Skotland, Irland, Nordirland, Wales og Kanaløerne vist interesse for det nordiske samarbejde, fordi de vil lave noget tilsvarende. Mod syd har landene omkring Sortehavet kontakten Nordisk Råd og Ministerråd efter befrielsen fra Sovjet. De vil lave et samarbejde efter nordiske forbillede. Det gælder også Middelhavslandene syd og øst for Middelhavet, som for et par år siden holdt en stor konference på Malta, hvor et hovedpunkt var at høre nærmere om det nordiske politiske samarbejde. Nordiske politikere og embedsmænd deltog.

Jo, Norden er et positivt forbillede ude i verden. Og i modsætning til, hvad ledende politikere i Sverige, Norge og Danmark typisk siger, så er det nordiske samarbejde slet ikke gået i stå. Der sker noget hele tiden. I 1996 dannede Norge, Sverige Finland og Danmark således *Nordpool*, den nordiske el-børs, hvilket er det første af sin art i verden, hvor man har lavet et fælles marked for elektricitet – og udveksling af el – over landegrænserne.

I 2003 indgik de fem nordiske centralbanker en aftale om *håndtering af finansielle kriser*. (Det skete 11. juni 2003 i den islandske by Stykkishólmur). Og inden for det seneste år har man dannet en *fælles nordisk fondsbørs*, som i oktober i år vil begynde en fælles børsnotering af de nordiske aktier. Så langt er EU langt fra kommet endnu, så Norden er ikke bagud, men forud for de andre samarbejder i Europa og verden. På forskningsområdet er man dannet *Scanbalt*-samarbejdet, som står for udveksling af forskere mellem de nordiske og de baltiske lande.

Men blev NORDEK, planerne om en nordisk økonomisk union i begyndelsen af 1970'erne, ikke en fisako?

Kun i den forstand, at det formelle unionssamarbejde ikke blev til noget. Realiteten er, at de nordiske lande alle har stærke, konkurrencedygtige overskudsøkonomier med høj beskæftigelse og lav arbejdsløshed. Og kendsgerningen er, at de nordiske lande *i praksis har et intensivt økonomisk samarbejde*. Sverige eksporterer således mere til sine tre små nabolande (Finland, Norge og Danmark med tilsammen 15 millioner indbyggere), end Sverige eksporterer til hele Tyskland og Frankrig tilsammen med over 140 millioner indbyggere! Kendsgerningen er også, at der de senere år er sket en lang række fusioner mellem nordiske virksomheder, både i finansverdenen og i handelen og industrien. Man taler i dag om det nordiske hjemmemarked.

Realiteten er ydermere, at den økonomiske krise, som satte voldsomt ind i 2001 – først med fald i kurserne på teknologiaktier og derefter 11. september-katastrofen - betød meget lidt negativt for de nordiske lande, mens f.eks. Tyskland og Frankrigs økonomier blev bragt ned på nulvækst. Den stærke stigning i ledigheden man oplevede i disse lande, oplevede vi ikke i Norden.

Så påstanden om, at de nordiske

Frank Dahlgaard er økonom, redaktør af Nordisk Statistisk Årbog. Medlem af Folketinget, Danmark, i syv år (1994-2001) heraf de fem år som medlem af Det konservative Folkeparti, to år som løsgænger, og endelig nogle få måneder frem til valget i november 2001 som medlem af Kristeligt Folkeparti.

Økonomiske nykeltal, Norden och euro-länderna

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	EU-12
Folkmængd, millioner	5,4	5,2	0,3	4,6	9,0	312,0
BNP i 2005 miljarder euro (PPP)	156	139	9	166	250	7 778
BNP per person i 2005 euro (PPP)	28 800	26 600	29 900	36 000	27 700	24 800
	Procent					
Realtillvæxt i BNP 1995-05	23,1	40,8	52,6	32,2	31,0	22,5
Arbetsløshet, 2005	4,8	8,4	2,6	4,6	7,8	8,6
Inflation, 2004-05	1,8	0,8	4,0	1,5	0,5	2,2
Ränta, 2005	3,4	3,4	9,0	3,8	3,4	3,4
	Procent av BNP					
Exportöverskott, 2005	3,2	2,7	-16,5	16,8	6,1	-0,2
Utländska tillgångar (netto) 1/1 2006	2,3	-11,0	-81,0	38,0	-19,0	..
Offentligt överskott, 2005	4,9	2,6	3,2	15,8	2,9	-2,4
Offentlig skulder 1/1 2006	35,8	41,1	27,0	47,2	49,8	70,8

Not: Vid omräkning av BNP till euro används köpkraftsparitetskurser (PPP), som bättre än de officiella valutakurserna eliminerar effekten av skillnader i prisnivå. Arbetslösheten är, fränsett Island, angiven som harmoniserade arbetslöshetsprocenter. Räntan är, där det är möjligt, angiven som den effektiva räntan på en 10-årig statsobligation. Som enda nordiska land ingår Finland som ett av de 12 euro-länderna (EU-12).

lande er særlig afhængige af det store Euro-pa, og at vi som små lande er særligt sårbare – er en påstand, som er blevet modbevist af virkeligheden.

Danmark og senere Sverige har stemt nej til euroen, og har altså holdt fast i deres nationale penge, danske og svenske kroner. Har dét betydet tilbage-slag for dansk og svensk økonomi, sådan som de ledende politikere i de to lande hårdnakket påstod?

Alle kender svaret: Dansk og svensk økonomi er i bedre form end nogen-sinde. Realiteten er, at politikere, øko-nomer og embedsmænd fra Tyskland og Frankrig gang på gang i de seneste år har kontaktet deres kolleger i Danmark og Sverige for at høre nærmere om den nordiske velfærdsmode. For at få kendskab til, hvordan

vores økonomiske systemer er skruet sammen. Fordi dansk og svensk økonomi er rene succeser, mens det går ad h..... til i Tyskland og Frankrig.

Så kom ikke og kald Norden for en fiasko for det er en ubestridt succes. En succes, der ikke har været større end netop nu.

Hvad så med fremtiden?

Meget tyder på, at den nordiske succes vil blive fastholdt i årtierne fremover. For det første fordi det økonomiske udgangspunkt er langt bedre i de nordiske lande i dag, end det f.eks. er i Tyskland og Frankrig. For det andet fordi de nordiske lande står over for en langt mindre vækst i forsørgerbyrden som følge af flere ældre menne-

sker, end man står over for i Tyskland og Frankrig – og de fleste øvrige euro-pæiske lande. Og for det tredje fordi de nordiske lande er langt længere fremme med ligestillingen mellem kønnene, hvilket betyder, at vi har ud-bygget børnepasningsordninger. Den opgave skal de fleste andre europæ-iske lande også til at tage fat på i de kommende år.

Så det går godt i Norden, og det ser også lyst ud for fremtiden. Det samme kan man ikke sige om de store euro-lande.

Hvem ka'?' Norden ka'!

Norden som global vinnarregion

Av John Dale

Det er langt mellom offentlege rapportar som byr på stimulerande overraskingar. Men brått låg det ein på bordet, og som i positiv forstand gav meg „bakoversveis“. Bakgrunnen er fylgjande:

I regi av Nordisk Ministerråd har ei stor gruppe „opinionsleiarar“ forsøkt å identifisere kva som kan reknast som spesifikt nordisk, for deretter å tilrå at Norden, for å framstå som ein global vinnarregion, skal satse på ein regional visjon basert på **8 nordiske kjerneverdier**.

Desse verdiane vert summert opp i stikkord som *likheit, tillit, liten maktavstand, inkludering, fleksibilitet, respekt for naturen og protestantisk arbeidsmoral*.

Som ein første refleks mobiliserte eg skepsis mot dokumentet: Den tilrådde visjonen var altfor vakker til å vera realistisk. For dagens globale konkurranse handlar ikkje om å vera best i demokrati, sosial utjamning eller økologi, jfr. klimapolitikken. Snarare er verda forankra i eit Hobbsk syndrom prega av alles kamp mot alle, der **konkurranseskraft** krev at vi må ofre slike verdier. Å snu desse frå å vera i ein pressa situasjon, til å bli eit godt kort på handa i den globale konkurransen, vert difor ein svært krevjande operasjon. Den nordiske politiske eliten må i tilfelle ha energi, krefter og vilje til å fokusere på ei nordisk kraftsamling om felles verdier, slik det står i dokumentet. Men ressursar av denne typen er fráverande, i alle fall pr. dato.

Sjølv sagt er det EU-prosjektet, ikkje Norden, som fyller **tankeverda til den nordiske eliten**. Og det problematiske er at EU ikkje er ei naturleg

vidareføring av det nordiske, korkje i form eller innhald. Felles trekk finst sjølv sagt, og det viktigaste er behovet for samarbeid som fylgjer av teknologiske, økonomiske og også politiske tilhøve.

Men EU skiljer lag med nordiske verdiar på avgjerande punkt.

For det første er EU uttrykk for ein stor-maktsambisjon. Bygginga av den europeiske staten har som mål å plassere EU på det globale kartet som mektig aktør, økonomisk, politisk og militært.

For det andre har EU skapt stor maktavstand, det som vert kalla „demokratisk underskot“.

For det tredje har EU, ved å under-vurdere behovet for politisk intervensjon i marknaden, jfr. Lisboa-prosesen, så langt mislukkast, både som vekst- og solidaritetsprosjekt. At reallønene vert pressa ned i den sentrale og vestlege delen av EU, pluss at arbeidsløysa ikkje minkar der, har vore til lita hjelp for folka i dei nye medlemslanda i aust. Vi observerer ingen „vinn/vinn“- situasjon.

Så lenge nordiske politikarar er bundne opp til eit EU-prosjekt som psykologisk og realpolitisk er „u-nordisk“ i sin natur, kan det ikkje forventast at rapporten „Norden som global vinnarregion“ har sjanse til å koma i rampelyset.

Men denne første refleksjonen bør likevel ikkje representere siste ordet i saka.

Visse fakta er så tungtvegande at dei ikkje kan neglisjerast, og dei **talor for** at den nordiske visjonen **kan** vinna terreng, både i Europa og i resten av verda, nettopp på dei premissane den nordiske rapporten trekkjer opp. Det er såleis eit faktum at Norden sett utanfrå ofte kjem i eit heldig lys. Jörgen Bengtson har i sitt foredrag dokumentert grundig at Norden og nordiske land scorar høgt i samanlikningar innan dei fleste område.* Eg

vil leggja til eit eksempel som ytterlegare har fått både anglosaxarar og kontinentale europearar til å sperre opp augo, det handlar om den vel-lukka **sosiale mobiliteten** i Norden. Det viser seg at ¾ av sønene til foreldre som tilhøyrer dei 20 % av folket som utgjer den lægste inntektsgruppa, har når dei passerer 40 år kome seg opp på ein inntektsskala høgare enn sine foreldre. Det er eit resultat langt betre enn det amerikanarane kan oppvise i landet „with opportunities for all“. Vår sosiale mobilitet er også betre enn den tyske og franske. Hovedforklaringa er den nordiske satsinga på skule og utdanning, dokumentert av OECD.

Denne sosiale mobiliteten hindrar at ungdommen vert låst fast i same sosiale klasse som foreldra, og den vert i litteraturen omtalt som klassereisa. Turen går i all hovudsak oppover, og synest ikkje å leggja ein dempar på **den økonomiske veksten**, snarare tvert om. Satsing på utdanning betalar seg ved utvikling av spisskompetanse. Dei nordiske landa investerer ikkje i ny, banebrytande grunnforskning, men dei er flinke til å utnytte og utvikle det andre har funne opp, vi snakkar om brukarorientert kompetanse.

Løyndomen bak ein slik suksess er truleg **eit heldig samspel mellom politikk og næringsliv**, og at dette er bygd på ein oppfatning om at marknaden per se ikkje fungerer harmonisk (jfr. Adam Smith), noko som tilseier at den må få politisk hjelp for å fungere nokolunde tilfredsstillande, både med tanke på produksjon og fordeling av godene. M.a.o må politiske styresmakter ha til disposisjon eit arsenal av målretta tiltak.

Men dette paradigmet vert i dag vert utfordra av markedsliberalistisk ideologi. Jörgen Bengtsons mange eksempel på nordisk suksess, supplert med mine egne, kan tilskriva ein arv

John Dale er styremedlem, Frit Norden, Norge. Landsstudieleder i Senterpartiet. Ordførande i Förbundet Nordisk Vuxenupplysning (FNV).

som **forvirtrar år for år**. Rapporten Norden som vinnarregion spring utvil- somt ut av denne arven, i seg sjølv eit godt teikn. Men sjølv om arven minkar, har vi enno mykje å gå på. Det er stadig realistisk å bevare viktige deler av det nordiske særpreget, slik at våre land kan framstå som **positive referanseland** og dermed påverke landa rundt oss. Konkret er det særleg viktig at Norge og Island held seg utanfor EU, og at Danmark og Sverige held seg utanfor euro-sona.

Eit poeng her er at f.eks utviklinga i **euro-landa** kan haldast opp mot tilsvarande utvikling i „**utanfor-landa**“. Sett i **mikroperspektiv** kan det konstaterast at den felles mynten har generert ein viss auke i handel og økonomisk vekst, men at gevinsten er liten, og at det ikkje er stort meir å hente. I eit **makroperspektiv** har euroen vist seg å vera svært problematisk. Med sitt krav til samordning av den økonomiske politikken, som har hindra landa frå å sette i verk tiltak mot t.d. massearbeidsløyse, har mynten blitt ein møllestein rundt halsen på dei nasjonale styresmak- tene, eller som engelskmennene seier: „They have got an albatross around their neck“. Det viser seg at „utanfor-landa“, kan visa til betre resultat, serleg i makroperspektiv, med relativt høgare økonomisk vekst og mindre arbeidsløyse. „Utanforlanda“ fungerer difor som eit korrektiv. Rett nok vert dette ikkje marknadsført av leiarane for regjeringane i Norden. Dei er EU-entusiastar som av forståelege grun- nar ikkje vil slå seg sjølv på kjeften. Men argumentet er sterkt.

Til slutt nokre merknader som har til føremål å sjå saka i eit utvida perspek- tiv.

Visjonen om Norden som global vin- narregion er sympatisk, og det vil absolutt vera ein god nordisk ambi- sjon å score betre på dei 8 verdiane enn det andre område i verda får til.

Slike samanlikningar er viktige. Men viktigare enn alt er sjølvsagt **folks reelle levevilkår**. Dei 8 nemnde nordiske verdiane er i rapporten må oppfattast som middel for å oppnå eit anna mål, som er konkurransekraft. Men vi treng jo mål å styre mot, dvs. tankar om kva samfunn vi vil ha. F.eks ynskjer dei fleste av oss fridom og tryggleik og rettferdig fordeling av goder og byrder. I så fall må vi gje oss i kast med dei 5 problema Fritz Holte har skissert. Han fører opp på si liste **offentleg** fattigdom, massearbeids-løyse, skeiv fordeling av inntekter og velferd, ein brutal arbeidsmarknad for mange og ein produksjonsmåte som forsterkar dei **globale miljøproblema**. Med unntak av massearbeids-løysa slit dei nordiske landa med desse problema. Holte meiner ikkje noko av dette kan løysast tilfredstillande innan eit paradigme der økonomisk konkurransekraft er avgjerande premiss.

Det er sjølvsagt ikkje mogeleg å parere slike utfordringar med å hevde at problema er større i andre land. Slik relativisering er mager trøyst. Kva kan vi i våre samfunn tolerere av ulykker som ikke rammar oss sjølve? Det avgjerande framover er at vi både nasjonalt, regionalt og globalt kan lykkast med å forankre konkurransen i ein sosial kontekst. Det kan berre skje om marknaden i det minste vert korrigerert av politikken, enten ved at politiske tiltak vert sett i verk eller avvikla. Behovet for ein viss kontroll av kapitalrørsler eksemplifiserer det første, avvikling av eksportsubsidiar

Jörgen Bengtson holdt et oplæg på *Nordisk Folkeriksdag i Island 2006 om Norden som global vinderregion*.

Oplæget findes i sin helhed på hjemmesiden - her bringes enkelte citater som appetitvækker:

„...Norden är redan i dag en vin- narregion i världen, som dess- utom bidrar till att göra andra länder till vinnare och därmed etablera en typisk vinna-vinna- situation (win-win). Om vi förmår Nordens regeringar att ta till sig vad studien ‚Norden som global vinderregion‘ säger, bör vi kunna bli en vinnar- region även i framtiden. Om vi dessutom långsiktigt samlar Nor- den utanför EU:s inre kärna och helst utanför EU som helhet, kan vi fortsätta utveckla Norden som ett globalt alterna- tiv och göra Norden till en vinnarregion på områden som studien inte har med, men som är absolut nödvändiga för vår globala överlevnad...“

„... I Norden ser vi ofta inte vil- ken unikt samarbete vi har och vilken vinnarregion vi är. Vi ser splittring och misslyckanden. Det blev inget skandinaviskt försvarsförbund 1949, ingen nordisk tullunion 1959, ingen ekonomisk-politisk gemenskap Nordek 1970, ingen fortsatt nor- disk samling utanför EU när Danmark tog steget in i EG/ EEC 1973 och så vidare. Trots dessa misslyckanden, har dock samarbetet i Norden vuxit till världens mest framgångsrika mellanstatliga samarbete ... „

„... Det är nödvändigt att peka på att det nationsbildande kitt, som Europiska unionen saknar, det finns i Norden. Vi har också visat att vi med stor framgång kan samarbete och bygga en bestående gemenskap. Norden bildar, till skillnad från Europe- iska unionen, en på alla sätt naturlig enhet....“

En nordisk modell?

Av *Ragnar Nilsen*

På den nordiske folkeriksdagen på Island ble det debatt om rapporten „Norden som global vinnerregion“, som er anmeldt av Leif Kajberg i forrige nummer av „Fritt Norden“. Rapporten ble også presentert av Jørgen Bengtson under folkeriksdagen på Island. Bengtson var positiv til rapporten, og mente bl.a. at satsing på Norden som global vinnerregion ikke nødvendigvis behøvde å gå på bekostning av andre land og regioner. Kajberg krediterer rapporten for en spennende påpekning av de nordiske lands særpreg, og for ønsket om visjoner for den nordiske utviklinga. Men han er kritisk til den ensidige økonomiske vinklinga i rapporten, og til det utvalget av elitære nordiske kjendiser som den baserer seg på.

Som Bengtson og Kajberg synes jeg „Norden som global vinnerregion“ er et spennende dokument, som godt og pedagogisk summerer opp noe av den tenkinga og forskinga som foregår etter at det har vist seg at de nordiske land – innenfor og utenfor EU - klarer seg overraskende godt i den globale konkurransen.

Men først og fremst synes jeg at rapporten og de siste års nordiske utvikling bør stimulere til en videre debatt om den nordiske modellen. Og, hvis denne modellen finnes, også til en debatt om hva vi skal bruke denne modellen til. For hvis det finnes en særegen nordisk modell for sosial og økonomisk utvikling, må det være både en nordisk og en videre internasjonal interesse i å prøve å klarlegge hva denne modellen består i. Den er jo åpenbart et alternativ til den globalt rådende markedsliberale modellen. Det kan ikke være sjåvinistisk å mene at en fungerende nordisk modell for samfunnsorganisering og utvikling vil

være bedre enn det nå herskende globale alternativet.

Det spennende og nye som en kan trekke ut av nyere forskning og debatt er at det faktisk ser ut til å eksistere en nordisk modell, dvs et mønster eller et opplegg for sosial og økonomisk utvikling som har preget og som preger alle de nordiske land, og som åpenbart gjør det mulig å kontrastere Norden med andre regioner og land. Så vidt jeg vet var den tyske utviklingsforskeren Dieter Senghaas den første som dokumenterte innholdet i den nordiske utviklingsmodellen i et internasjonalt sammenliknende perspektiv. I det viktige arbeidet „Von Europa lernen“ fra 1982 er hans slutning at de nordiske land har fått til ei rask modernisering og økonomisk utvikling i første halvdel av det forrige hundreåret på grunn av det klare likhetspreget i disse landene. Noen av landene (Danmark, Norge, Finland) kommer seint i gang med industrialisering. Men de klarer likevel å få til en rask overgang til velstående industri-samfunn fordi den eksportledede veksten blir spredt sosialt og geografisk i disse landene. Dette skaper en generell sterk etterspørselsvekst som sikrer videre industrialisering og utvikling. Kontrasten er land som Portugal eller Romania, som også får til eksportvekst i denne fasen. Her blir imidlertid eksportinntektene værende i en avgrenset enklave hos overklassen som eier eksportindustrien, og ikke ført tilbake til allmen vekstskaping og utvikling i disse landene. Altså : Likheten sikrer utvikling, ulikheten hindrer utvikling.

Stikkord når det gjelder forutsetninger for den sosiale egaliteten i de nordiske landene ser ut til å være: spredt jordfordeling, allmen adgang til viktige naturressurser, utbredte sosiale likhetsverdier, sterke masseorganisasjoner etc.

Paradokset blir da at den sosiale likheten ser ut til å bli oppskrifta for den vellykkede kapitalistiske utviklinga i Norden i overgangen mellom fattige bondesamfunn og utviklede industri- og velferdssamfunn. Likhet, ikke ulikhet, og tilknytta allmen folkelig deltakelse i økonomi og politikk, ble forutsetningen for den nordiske overgangen til moderne industrisamfunn. Den sosiale egaliteten basert på spredt eiendom og ressurstilgang og allmen folkelig deltakelse i politikk og økonomi er på den ene sida et fellestrekk som preger alle de nordiske land og som på den andre sida skiller disse landa fra mange andre land. På dette grunnlaget kan vi snakke om en felles nordisk tradisjon.

Det er dels disse sosiale trekka eller institusjonene som ser ut til å bli viktige for den økonomiske utviklinga vi er inne i nå, slik dette framheves i rapporten „Norden som global vinnerregion“. Både nordiske og internasjonale analyser peker på Norden som relativt vellykket når det gjelder økonomisk utvikling i den mer globalt pregede konkurranse-situasjonen vi befinner oss nå. Det skåres høyt når det gjelder økonomisk vekst, inntektsnivå, sysselsetting, innovasjonsevne osv. I arbeidet „Varieties of Capitalism“ fra Hall og medarbeidere framheves høy mobilitet mellom likeartede jobber („fleksibilitet“) som er basert på at arbeiderne har trygghet i nordiske velferdsordninger og allment høyt utdannings- og kompetansenivå som forutsetninger for den konkurranse-dyktige nordiske modellen.

I den omtalte rapporten settes det opp åtte såkalte verdier som skal være utbredte for de nordiske land som opinionsdannerne og rapportskriverne mener ligger til grunn for den nordiske modellen : Likhet, tillit, lav

maktdistanse, inklusjon, fleksibilitet, respekt for naturen, protestantisk arbeidsetikk og estetikk. Her er det kanskje likt og ulikt. Det er vanskelig å se belegget for at de nordiske folk skal ha mer respekt for naturen enn andre folk. Tyskerne og hollenderne har vel like mye protestantisk arbeidsetikk som oss, og i de norditalienske industrielle distriktene som jeg kjenner er der en arbeidsfleksibilitet og en estetisk sans som klart overgår det jeg har sett i Norge. Men det viktige er at rapporten drøfter disse verdiene og deres utforming i konkrete sammenhenger i de nordiske land, og dermed gir grunnlag for en videre diskusjon av den nordiske profilen. De fire første av disse verdiene kan ses som en videreføring av de tradisjonelle nordiske likhetsverdiene, og er åpenbart riktige som karakteristikk ved arbeidsliv, samvær og demokratiske institusjoner i de nordiske land

Det overordnede er at denne rapporten går inn i en sammenheng der det i økende grad dokumenteres at Norden har et alternativ. Et alternativ til ei utvikling basert på en ensidig global konkurransekapitalisme der det skapes store sosiale ulikheter og store sosiale problemer i kampen for å overleve, slik vi ser både i USA og innen EU. Det fungerende nordiske alternativet – også i en fase preget av hard global konkurranse – er en mer human kapitalistisk modell med større innflytelse i arbeidsliv og samfunnsliv og med mindre sosiale forskjeller. Erkjennelsen av at det finnes en slik fungerende nordisk modell bør føre til en mer kritisk holdning til EUs og USAs globalt rådende modeller med de negative konsekvensene de har; dette er modeller som framstår som enerådende for overgangen til en vellykket kapitalisme, både for Øst-Europa og for Den tredje verden;

Ragnar Nilsen er førsteamanuensis ved Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning, Universitetet i Tromsø, Norge.

enten de er forbilleder eller er påtvungne fra organer som WTO og verdensbanken eller gjennom globale konsern som sin praksis. Og endelig: Den nordiske modellen er en sosial og kulturell konstruksjon som er skapt av de nordiske folkene i deres strev etter det gode liv, enten dette har skjedd gjennom felleskaplige innsats, politikk eller gjennom folks daglige gjensidige tilpasninger til hverandre. Til vår og andres overraskelse viser seg at den nordiske demokratimodellen med flate strukturer og brei deltakelse også gir styrke i en økonomisk og kapitalisk preget global konkurranse. Og dermed står fram som et fungerende alternativ til globale økonomiske og politiske hierarkier. Etter min mening er det nå viktigst å bruke innsiktene om nordiske modellen ved å sikre ei allmen positiv samfunnsutvikling i tråd de erfaringene vi i dag kan se, framfor å satse videre på å bli globale vinnere i økonomi. På det økonomiske feltet er vi åpenbart gode nok så det rekkes. I alle fall i Norge er velferdssykdommene i ferd med å bli like utbredt som velferdsgodene. Og først og fremst bør hensynet til miljøet og de som er fattigere enn oss også sette grenser for den nordiske veksten. Så debatten om hva som skaper den nordiske modellen bør kombineres med en debatt om hva slags samfunn vi skal ha.

Presseklipp fra 6. juni 2006

Dansker i spidsen for 57 EU-kritiske organisasjoner fra 23 lande

Formanden for Folkebevægelsen mod EUs internationale udvalg Jesper Morville er netop blevet valgt som koordinator for det internationale EU-kritiske netværk TEAM på netværkets årsmøde i Wien.

51-årige Jesper Morville fra Charlottenlund er netop blevet valgt som koordinator for det internationale EU-kritiske netværk TEAM.

Jesper Morville er medlem af Folkebevægelsen mod EUs forretningsudvalg og formand for Folkebevægelsens internationale udvalg. Han har tidligere arbejdet som international sekretær på Folkebevægelsens sekretariat i København. Han er desuden formand for foreningen Frit Norden.

- Det er både en ære og et betydeligt ansvar at blive valgt til denne post. Valget skal blandt andet ses i lyset af den indsats, som Folkebevægelsen har lagt i at hjælpe EU-modstanden i andre lande op til folkeafstemninger om medlemskab, om ØMU og senest om EU-grundloven. Vi har samlet penge ind, samlet computerudstyr, leveret argumenter og sendt repræsentanter ud i mange lande for at give en håndsrekning, siger Jesper Morville, som ikke er i tvivl om, at EU-grundloven og indsatsen imod denne kommer til at spille en central rolle fremover selvom Frankrig og Holland stemte nej til den sidste sommer.

TEAM er et internationalt EU-kritisk netværk som består af demokratiske, ikke-racistiske partier og organisationer der med fredelige midler arbejder for et Europa med frie, demokratiske samarbejde stater og nationer. TEAM blev oprindeligt oprettet i 1992 som The European Anti-Maastricht Alliance. I 1997 blev det genoprettet på et møde i København med et bredere og mere langsigtet formål.

Læs mere om TEAM på side 21, og på hjemmesiden:

*<<http://www.teameurope.info>>
www.teameurope.info*

Norden som foregangsland i demokratisk miljø- og energipolitik

Af Uffe Geertsen

1. De store udfordringer

- a) Vækst-dynamikken: Kloden kan ikke holde til det (håndteringen af dyrkningsjord, vandressourcer, fiskebestand og havdyr, kemikaliseringen). I-landene bremser ikke deres vækst – og nu kommer de store u-lande med!
- b) Opgaven bliver på demokratisk vis at tøjle den materielle væksts økonomiske kræfter.
- c) Den økonomisk-sociale polarisering: Velstand og rigdom avler overforbrug. Fattigdom nedslider!
- e) Drivhusgas/væksthusgas-udledningerne. År 2030 forventes nu 3 graders stigning i middeltemperaturen.!
- f) Transport-dynamikken, specielt biler og fly. Det globale marked medfører en stadig stigende transport af varer kloden rundt. Industrivarer – fødevarer. Regionalisering.
- g) At de nordiske regeringer i højere grad øger deres samlede indflydelse internationalt: At koordinere og så vidt muligt stå sammen i forhandlinger i EU, WTO, FN osv.
- h) At de nordiske NGO'er gør ligeså – naturligvis uden at isolere sig fra øvrige samarbejdspartnere i Europa og ud over kloden.

2. Nordiske landes miljøindsats

Vi er ca. 25 millioner mennesker – men med en af verdens højeste gennemsnits-indkomster, - og måske endnu vigtigere: med en noget bedre indkomstfordeling. Så vi bør kunne udrette en hel del! De nordiske lande har gennem de seneste 30 år udviklet miljø- og energipolitikker, som i nogen grad gør os rustede til at tage de nødvendige videre skridt. Dvs. i politikker, som vil kunne tilstræbe egentlig miljø- og energimæssige

bæredygtighed, - som vi langtfra har nået i dag. Vi er en række foregangslande!

Der er altså fortsat langt igen til en bæredygtig udvikling, både på miljøfeltet generelt og inden for energipolitikken. Tænk blot på klimaproblemerne, frembragt af drivhusgasser. Eller tænk på det hårde pres på planter og dyr, inklusive fisk og havpattedyr. Eller tænk på den voldsomme kemikalisering af stort set alt i vore omgivelser, industriprodukter, fødevarer, muld og vand, - mange steder luften med. 80 - 100.000 nye kemikalier, hvis virkninger langt fra er tilstrækkeligt kendte. Tænk også på overbelastningen af landbrugsjorden og vandressourcerne i mange lande og store regioner af kloden. Dyrkningsjorden degraderes ganske langsomt og ferskvandsressourcerne overforbruges groft. Kloden kan ikke holde til vores måder et bruge den på.

Så der er langt igen. Den bedste opmuntring er, at vi dog så småt er gået i gang her nordpå - og faktisk er nået længere end de fleste andre lande og regioner. Vi har en mulighed for at komme videre!

Den bedste opmuntring er også, at offentligheden i de nordiske lande er ret vågen og kritisk med mht. regeringernes håndtering af miljø- og klima- og energipolitikken. Demokratiet fungerer så nogenlunde!

3. Miljø- og energipolitikken generelt

Jeg vil i det følgende se på en række aspekter i miljøpolitik og her især klima- og energipolitikken, som jeg fagligt har beskæftiget mig mest med. Og i energipolitikken især komme ind på nogle nordiske aspekter. Først et par mere grundlæggende synspunkter.

Miljøproblemerne er jo helt klart verdensomspændende. De bliver ikke løst, hvis ikke vi bearbejder de forhold, de udspringer af. Man må gå til problemernes rod, hvis noget skal løses. Her er det soleklart, at det er uligheden i verden, polariseringen mellem velstående og rige på den ene side og fattige på den anden side, som er både de politiske spændingers og krigenes baggrund. Men det er også miljøproblemernes baggrund. Samfundenes stigende spaltning mellem rige og fattige mennesker afføder de allerstørste miljøproblemer (de velstående og rige samfund overudnytter alle mulige ressourcer i et helt utroligt omfang (skaber drivhusgasser mm.), de fattige nedslider de områder, som de er henvist til at leve på (nedbryder græsningsarealer og skove for at skaffe mad og brændsel osv.)). Alt dette er belyst grundigt i bogen „Globale Udfordringer. Miljø, udvikling og sikkerhed“, udgivet af MS for få år siden. Løsningen af de globale miljøproblemer skal derfor ses i sammenhæng med løsningen af polariseringsproblemet, fattigdommens og den samtidige overvældende rigdomsproblem. Vi bliver pinedød nødt til at lære at dele noget bedre. Samt lære at holde hus med naturrigdommene, bruge dem skånsomt, genbruge dem. Kort og godt: Gi' kloden videre til vore efterkommere i en bedre og mere holdbar stand, en vi selv har modtaget den og selv forvalter den. Og det haster. Næste gang, vi skal til Island, skal vi sejle herop!

4. Klimakrisen

Klimaproblemet er - efter stadig flere indsigtsfuldes vurdering - verdens største miljøproblem. Man kan henvise til Al Gores nylige udtalelser og film. Og man kan henvise til den

Civilingeniør, miljøkonsulent i Det økologiske Råd, tidligere højskolelærer og tidligere leder af Oplysningsafdelingen i Mellempfolkeligt Samvirke.

kom-mende rapport fra FN's Klimapanel, IPCC. Det britiske The Times har (iflg. Ritzau Online 4. maj 2006) gengivet et udkast til IPCC's kom-mende statusrapport, som ventes ud-givet i foråret 2007. Dette udkast ud-trykker, at i år 2050 vil kloden være mindst tre grader varmere. Det vil betyde en katastrofe for 400 millioner mennesker, som kastes ud i tørke og hungersnød. For mennesker i polar-områder kan det betyde, at hele deres livsgrundlag forsvinder. Som helhed vil de 3 graders gennemsnitlige op-varmning formentlig overskride klodens tålegrænser. Yderligere forstærkningsprocesser sætter i gang, når f.eks. tundraerne smelter.

Der eksisterer et par forståelses-problemer, jeg vil nævne. **Niveau-problemet** (at krisen er langt større end politikere og medier i reglen giver udtryk for - og at politikerne slet ikke handler derefter), samt **Tids-problemet** (at sagen er akut hastende).

I det følgende vil jeg uddybe dette, at løsningsmulighederne er politiske, økonomiske og kulturelle mere end noget andet. Og denne kerne belyses ikke altid klart og grundigt. Hvad angår de nødvendige investeringer og de nødvendige tekniske løsninger, - så er det alt sammen særdeles overkommeligt! Men sagen er, at klodens miljøproblemer hænger sammen med de fremherskende og mere og mere udbredte samfundssystemer (økonomi, konfliktløsningsformer og „udviklingsformer“). I virkeligheden er miljøproblemerne helt sammenknyttet med disse former. Klima-krisen viser sig med alvorlige virkninger på mangfoldige måder og i mange og højst for-

skellige egne af kloden. Det drejer sig om: (hurtigt nævnt, - for vi kender det jo alle):

a) De direkte varmevirkninger (nedsmeltning af gletschere i bl.a. Alperne, Grønland, smeltning af isen i Polarhavet, smeltning af tundraer og permafrost i Alaska og Sibirien, hvorved endnu flere klimagasser frigøres osv.). Skovbrande, ørkendannelse, vandstandsstigninger.

b) Ændrede nedbørs-former (ørken-dannelse m.m.) Direkte virkninger i øvrigt af ændringer i varme og nedbør (store forskydninger af plantebælter med drastiske ændringer for landbrug og dyrehold - og for artsmangfoldigheden som helhed).

Ændrede livs- og udbredelses-betingelser for mikroorganismer (malaria vil forskyde sig til hidtil malariafrie områder; tilsvarende for andre sygdomme).

(Helt specielle virkninger (mulig opbremsning af Golfstrømmen med evt. meget store ændringer for livsbetingelserne i Nordeuropa)).

Miljøproblemerne har overrasket mennesker og politikere - mere og mere gennem de senestes 30 - 40 år. Ejen-dommeligt nok, for miljøkatastrofer har der været så mange steder på kloden frem igennem tiden. (Clive Ponting: En grøn verdenshistorie).

Problemerne er accelereret voldsomt siden 2. verdenskrig med vækst-økonomiernes eksplosion. Den økonomiske liberalismes og nu nyliberalismens meget stærke vækst-mekanismer næsten tvinger samfundene til et uafbrudt merforbrug af materielle ting og sager fra nye køkkener og biler til stadig større boliger og endnu længere rejser. Men man kan faktisk styre markedet ud fra demokratisk vedtagne samfundsmæssige og menneskelige hensyn. Og uden at havne i planøkonomi. Det skal jeg vende tilbage til.

Niveau-problemet og Tidsproblemet: Vi gør ikke nær nok. Det går slet ikke stærkt nok!

Mange politikere og medier fortæller, at hvis vi kan leve op til Kyoto-kravene, og hvis vi kan få især USA og Kina med, så kan vi i store træk fortsætte de nuværende industri-, transport- og forbrugsformer, - naturligvis skridt for skridt justeret for CO₂-producerende energiforbrug. En del ved godt, at Kyoto kun er et første skridt og at der skal strammes op efter år 2012.

Men der er en overvældende mangel på indsigt i problemets virkelige størrelse (altså niveau-problemet). Samt mangel på indsigt i hvor hurtigt problemet i disse år vokser (tidsproblemet). Og dermed: hvor store ændringer i industri-, transport- og forbrugs-kultur der skal til, og hvor hurtigt de drastiske ændringer skal gennemføres. Vi kan derfor slet ikke vente på at lande som USA m.fl., (samt en masse delvis industrialiserede u-lande) kommer tilstrækkeligt drastisk i gang. Norden og Europa må gå kraftigt i spidsen. De vil skabe udfordringer og eksempler for den øvrige verden. Og det vil give os selv en masse fordele mht. erhvervsudvikling, eksport, sundt klima osv.

Politikere og de allerfleste medier har slet ikke taget virkelig fat på at oplyse, drøfte og formulere konkret politik i forhold til klimaproblemet størrelsesorden og dermed ikke realiseret, hvilke hastende og drastiske ændringsprocesser, som skal gennemføres.

5. Nordisk energisamarbejde

Først skal nævnes „Handlingsplan for det nordiske energisamarbejde 2006 - 2009“ Den rummer en række glimrende politik-forslag. De forskellige planer, som udarbejdes, har mange gode synspunkter og hensigtserklæringer, - men meget få bindende aftaler, - om nogen? Det hænger sammen med det nordiske samarbejdes art, - de delegerede skal altid tilbage til deres respektive regeringer og søge forslagene af-passet og vedtaget. Men målsætningen har visse betænkelige træk:

De væsentligste udfordringer:

- Forsynings sikkerhed OK
- Konkurrencedygtighed OK
- Økonomisk vækst??

· Miljømæssig bæredygtighed OK. Det fremhæves som det første, at virksomhederne skal være markedsorienterede og omkostningseffektive samt bidrage til implementeringen af den nordiske strategi for holdbar udvikling. Men „Omkostningseffektiv markedsorientering“ betyder i alm. politikersprog, at de samfundsmæssige og sundhedsmæssige omkostninger ved f.eks. kul, olie, gas og a-kraft ikke kommer til at indgå i disse varers priser !!! – Og så er vi faktisk ikke nået nogen vegne.

Ud over Nordisk Råd/Ministerråd er der også andre, som tager fat. Hvert af de nordiske lande har sine eksempler. Jeg skal for Danmarks vedkommende nævne initiativer taget af den danske ingeniørforening i samarbejde med det danske Teknologiråd.

Nævnes skal også forslag fra den svenske regering, som her i sommer har fremlagt plan for at opnå olie-uafhængighed. Dette skal ske ved hjælp af biomasse, sol- og vindenergi, vandkraft, energibesparelser – og a-kraft. Og der findes naturligvis flere nationale udspil, bl.a. har Norge over de næste 3 år afsat 20 milliarder kr. til en energifond til støtte for Vedv. Energi, - til F&U. Danmark er langt bagud.

Ligeledes skal nævnes et helt aktuelt udredningsarbejde foretaget af Nordisk Ministerråd og nordisk Råd i samarbejde med en privat tænketank „Mandag Morgen“. „Norden som global vinderregion. På sporet af den nordiske konkurrencemodell“ (Beskrevet i „Frit Norden nr. 1 – 2006)

Det er ganske interessante kvaliteter, som arbejdsgruppen fremhæver for Nordens vedkommende:

- 1) Større lighed mellem mennesker.
- 2) Mere tillid mellem mennesker,
- 3) Lidt fladere strukturer,
- 4) „Injektion“ (at drage mange ind i processerne/udviklingsarbejdet),
- 5) Omstillingsevne/Fleksibilitet,
- 6) Respekt for naturen (bæredygtighed og helhedstænkning),
- 7) Arbejdsomhed, personligt ansvar og effektivitet,
- 8) Design og funktionalitet (i arkitektur og i formgivning af produkter m.v.)

Nordisk samarbejde på miljø- og energifelterne er oplagt indadtil, det

vender jeg tilbage til. Gensidig inspiration og kappestrid giver ind imellem et skub fremad!

Men også udadtil: Tilsammen er vi ret stærke internationalt. Efter min vurdering bruger vi denne styrke for lidt. F.eks. mht. at bremse import af farlige kemikalier!

Danmark har over 30 år stærkt forøget sit BNP – næsten uden at øge energiforbruget. Hvordan – ved bedre isolering af bygninger og mere effektive tekniske apparater og processer. Men i disse år skrider det:

Vi bygger større huse og supermarkeder osv., kører i større biler og vi fylder vore hjem med stadig mere elektrisk grej. Forbrugsfesterne kører derud ad! Men kort fortalt har Danmark tre succeser: Vindkraft, Kraftvarme (altså udnyttelse af spildvarmen ved el-produktion), Energibesparelser (som skal i gang igen). Og så har vi i hvert fald to større fiaskoer, at vi endnu ikke har fået gjort op med den stærkt forurenende kul-kraft. Det er svært, for vi har ingen vandkraft (eller heldigvis a-kraft) at sætte i stedet, men vi burde være endnu bedre på vej, end vi er. Den anden fiasko er transportsektoren, - privatbilismen, som vokser og vokser – uden grund, for vi kunne godt køre i lidt mindre biler, og vi kunne i den grad udbygge cyklismen og den kollektive transport. Samsø – Vedvarende Energi Ø! Interesserede delegationer fra hele verden rejser til Samsø for at lære, hvordan denne ø på 10 år er blevet energiselvforsynende! Og Nordisk Folkecenter for Vedvarende Energi i Thy, Nordvestjylland besøges ligeledes af delegationer fra nær og fjern.

Liberaliseringen af energisektorerne kan slet ikke klare den nødvendige langsigtede planlægning og gennemførelse af et lands energiforsyning. Sagen er jo, at markedskræfterne foretager deres investeringer med en horisont på 3 – 5 år. Inden for den periode skal investeringerne give overskud. Men energianlægs økonomi skal ses over en langt længere tidshorisont på 30 til 40 år. – hvor de måske først giver overskud netop på længere sigt. Og måske slet ikke giver overskud, medmindre man indregner prisen på alle de eksterne fordele og ulemper, der er ved de forskellige energiformer og teknologier. F.eks. er vindkraft for

længst blevet konkurrencedygtigt i sammenligning med kul, olie, naturgas og a-kraft, dersom man indregner prisen på alle de miljømæssige og samfundsmæssige udgifter, som der faktisk er ved de traditionelle og ikke-bæredygtige energiformer. – Altså indfører retvisende priser.

6. En levedygtig energistrategi for de nordiske lande 2006 - 2030

Greenpeace, Norden, har engageret energiforskeren Klaus Illum til at gennemføre en vigtig udredning, som er central for mit emne. Samme udredning er i omtalt af Leif Kajberg i Frit Norden nr. 2/06. Titlen er „En levedygtig, langtidsholdbar Energi Strategi for de nordiske lande 2006 – 2030.“ Illum har gennemregnet mulighederne for, at de nordiske lande (N, S, SF, DK) integrerer deres energiforsyninger med det formål at gøre systemet langtidsholdbart i miljømæssig og økonomisk henseende, - med opfyldelse af kravene til en radikal reduktion af drivhusgas og med afvikling af kul-kraft og a-kraft. Samt med opnåelse af maksimal selvforsyning.

Er det muligt? Ja, helt indlysende. Det kræver planlægning og investeringer. Men med frigørelsen fra de stigende oliepriser bliver det økonomisk fuldt ud gennemførligt. Sagen er jo bl.a., at de bæredygtige energiressourcer – vedvarende energi – er til stede i fuldt ud tilstrækkelig mængde i Norden. Tilsammen har de nordiske lande vedvarende energiressourcer i et enestående omfang - set i forhold til de fleste andre regioner – og set i forhold til det samlede befolkningstal.

Island er unikt med sin vandkraft og sin geotermiske energi.

Overvældende er også vandkraften i Norge og Sverige. Og endvidere de enorme vindomsuste kystlinier ikke mindst i Norge og Danmark, men også med gode muligheder for Sverige og Finland. Og det gælder meget omfattende biomasse-ressourcer i træaffald, halm og andre typer af planterester i alle landene. De bæredygtige ressourcer er til stede i et så stort omfang, at hvis ikke Norden skulle kunne blive selvforsynende på bæredygtig vis, så er der heller ingen

andre regioner, som kan! Og så passer ressourcerne ret godt sammen. Vindkraft, som alle landene bliver nødt til at bruge, behøver lagringskapacitet. Netop det er de store vandkraftreservoirer fremragende til at opfylde (Vandstanden er lav for tiden. Norge og Sverige bruger alt for megen strøm! – 4 gange dansk forbrug i Norge, 2,5 gange dansk forbrug i Sverige). Illums plan indbefatter kraftige energibesparelser og i det hele langt mere effektiv brug af alle former for energiressourcer. Økonomisk og med hensyn til forsyningsikkerhed – så er det bare om at komme i gang. Olie og gas og uran vil med årene blive stadig dyrere, når de mere sparsomme og kostbare forekomster skal hentes op – til et marked, hvor de største lande som USA og Kina vil konkurrere stadig hårdere om forsyningerne. Rusland, Indien, Brasilien osv. Krigene om olien og naturgassen og deres rørledninger er allerede i gang, mest påfaldende i Tjetjenien, Afghanistan og Irak. (Illums økonomiberegninger ser på to scenarier A) Business as usual, B) Bæredygtigt energiforbrug). Det springende punkt er ingenlunde økonomisk eller teknisk, for teknisk-økonomisk lader en integreret nordisk selvforsyning sig fint gøre. Problemet er politisk og institutionelt: Vil politikerne, energiselskaberne og institutionernes magtfulde ledere samarbejde? (Frede Hvelplunds disputats, „Erkendelse og forandring“ gennemgår og analyserer dybtgående dette spørgsmål).

Klaus Illum: „Kortlægning af Enerkipolitikens teknologiske råderum“ Juli 06 Greenpeace, Kbh. Politikerne planlægger uden tilstrækkelig indsigt muligheder og vanskeligheder, økonomisk, forsyningsmæssigt, teknisk osv.

7. Handlemuligheder

Som allerede understreget: Det gælder alle Miljø-problemerne (og derfor løsningsmuligheden): De er politiske, økonomiske, kulturelle langt mere end de er tekniske. Sagt med andre ord: Problemerne er til at løse hvis vi politisk, økonomisk og kulturelt ønsker det - og handlede derefter. Der er punktet, hvorom det hele drejer sig.

Men hvordan styre udviklingen? Et virkelig godt styringsredskab: Grønne afgifter på miljø-forurening har gennem de seneste 15 – 20 år vist

sig at være et virkelig godt styringsredskab. (Det Økologiske Råd i DK gør her en indsats, - såvel som i energipolitikken som helhed). Hvad grønne afgifter angår, så har Nordisk Ministerråd i denne sommer fremlagt en rapport „Brug af økonomiske virkemidler i miljøpolitikken i de nordiske og baltiske lande 2001 – 2005“ Afgifterne har i de nordiske lande virkelig nedbragt spildevandsudledninger, affaldsmængder, CO₂-udslip mm. Afgifterne tegner sig for 6 – 10 procent af skatteindtægterne. For nylig har Estlands regering besluttet at øge de grønne afgifter som led i at indkomstkatten sænkes med 6 procent. Tilsvarende omlægger Sverige skatter for i alt 30 mia. kr. fra indkomst til energiforbrug og forurening som led i en 10-års plan. Økonomisk styring, - præmiering for god miljøopførsel, straf for dårlig. Miljøpræmiering og afgifter er effektiv markedsstyring. Støtte til grønne investeringer ligeså. Markedsstyring har altid været af den største betydning i enhver markedsbaseret økonomi (Tigrene i Asien, Tyskland og Sverige i industrialismens barndom, Danmark så vindeventyret kunne udvikles)

Skatter må og skal over på forbrug af materielle goder.

Miljøafgifter kan indrettes efter, at forurenere skal betale. Eller de kan indrettes efter, at et bestemt miljø-mæssigt mål ønskes opnået (CO₂-afgifter mm). Vil i visse omfang tjene begge formål.

Retvisende priser på alle ressourceforbrugende og forurenende varer (materialer, forbrugsvarer, elektricitet, kul, olie, gas og uran.) er afgørende. Store EU- og DMU-undersøgelser har for længst påvist vedvarende energikonkurrencedygtighed.

8. Konklusion

De samfunds-mekanismer, som fremmer uhæmmet vækst og uhæmmet polarisering må og skal forstås og behandles! Miljø- og energi-problemerne er i den grad undervurderede. Oplagt at arbejde på samlet indsats fra de nordiske lande. NGO'erne skal naturligvis være med! Og ikke nok med det: Bærekraftig miljø- og energihåndtering må som i 1960'erne og 70'erne atter blive en folkesag! Jeg har ikke omtalt de enorme erhvervs-muligheder, som forskning, udvikling og eksport af bæredygtigheds-teknolo-

gieerne rummer! Det må ske inden for en ligevægts-økonomi. Lysten driver værket! Og at være pionerer for en vigtig sag og udvikling er i den grad oplivende! Miljøbevidsthed – Naturforståelse – som ikke mindst nordiske digtere har udtrykt det. Som jeg ser det, så er problemet i sidste instans, at vi opfatter naturen som blot dødt materiale, som vi kan gøre med, hvad vi vil. – Ikke som levende helheder, som vi selv er dele af, skal leve i og skal samvirke med!

Som sagt: Næste gang sejler vi op til denne skønne ø, - dette spillevende og initiativrige og inspirerende land!

9. Litteratur

Nordisk Råds og Nordisk Ministerråds udgivelser www.norden.org
 „Hållbar utveckling – En ny kurs för Norden“, Nordisk Råd og Ministerråd
 „Handlingsplan for det nordiske energisamarbejde 2006-2009“, Nordisk Råd og Ministerråd.
 Det Økologiske Råds udgivelser. www.ecocouncil.dk
 „Afgiftsreform og energibesparelser“, 2006, Det Økologiske Råd
 „Fra „Energi strategi 2025“ til „Energiplan 2050“, 2005, Det Økologiske Råd.
 „Energibesparelser“, 2005, Det Økologiske Råd.
 Klaus Illum: „A Viable Strategy for the Nordic Countries 2006 – 2030“ Greenpeace, Kbh.
 Klaus Illum og Tarjei Haaland: Enerkipolitikens teknologiske råderum. Juli 2006. Greenpeace, Kbh.
 Uffe Geertsen (red): „Globale udfordringer“, 2001, Mellempøkeligt Samvirke, Kbh.
 Jørgen Kjetil Knudsen: „Energi og miljø – fra separation til sektorintegration. En studie av energipolitisk styring og miljøansvar på departementsnivå i Danmark og Norge“ Nansen Instituttet, FNI-Rapport 02/2001.
 Clive Ponting: „En grøn Verdenshistorie, 1992, Schønberg, Kbh.
 Hermann Scheer: „En solar Verdensøkonomi“, 2002, Hovedland, Kbh.
 Herman E. Daly: „Efter Væksten. Den bæredygtige udviklings økonomi“ 1997, Hovedland, Kbh.

Pragtfulde natur- og kultur oplevelser:

- Thingvellir, hvor repræsentanter fra hele Island mødtes første gang år 930.
- Nesjavalla Kraftværk, hvor energi fra vulkansk aktivitet omsættes til elektricitet og boligopvarmning.
- Lidarende - stedet hvor Gunnar fra Njals saga boede og Eigel Skallargrimsons Saga spillet som dukketeater af enmands-teatret Sögusvuntan (www.xx.is/sogusvuntan) ved Hallveig Thorlacius....

.. gode oplevelser for gamle såvel som nye medlemmer!

GLIMT FRA

**NORDISK FOLKEMØDE
/FOLKRIKSDAG
NORRÆNN ÞJÓÐFUNDUR
I ISLAND
28 - 30 JULI 2006**

GLIMT FRA

*Mininnguaq Kleist og Maria Walberg var blandt oplægsholderne.
- læs mere om programmet på hjemmesiden www.FritNorden.dk*

**NORDISK FOLKEMØDE/FOLKRIKSDAG
NORRÆNN ÞJÓÐFUNDUR
I ISLAND 28 - 30 JULI 2006**

Islands tidligere præsident Vigdis Finnbogadóttir holdt et varmt og engageret indlæg til forsvar for vore skandinaviske sprog.

En stor TAK til Heimssýn i Island, fra medarrangørerne Fritt Norden Danmark, Norge og Sverige - og stor applaus fra alle deltagerne!

**VI SES TIL
NORDISK FOLKEMØDE
/FOLKRIKSDAG 2007
I HELSINKI, FINLAND
- PÅ GENSYN!**

Innlegg på Nordisk Folkeriksdag i Island 2006.

Hva er egentlig alternativet til EU?

Av **Maria Walberg**

I den norske debatten blir vi ofte møtt med spørsmålet: Hvis vi ikke skal være med i EU, hva da? Hva er egentlig alternativet til EU? I alle nordiske land, der vi tradisjonelt er mer skeptiske til EU, problematiseres det fra ja-politikere, Europabevegelse og media: har nei-siden egentlig et alternativ?

Tanken er altså at vi skal peke på én institusjon og si: der er vår løsning. Dette er vårt alternativ. Dette er en håpløs innsnevring av debatten. Vårt alternativ er ikke én institusjon, det er ikke én løsning på alle problemer og utfordringer. Vårt alternativ er rett og slett en helt annen måte å tenke samfunnsutvikling på.

Vårt alternativ til at beslutninger taes langt over hodet til folk av et EU-byråkrati, som sitter gjemt bak lukkede dører i Brussel, er ganske enkelt demokrati.

Vårt alternativ til at markedsfundamentalismen får råde, er at det taes hensyn til miljø, til en fornuftig forvaltning av naturressursene, til velferdsordninger for alle, og til en politikk som bidrar til å minske forskjellene i verden, ikke øke dem.

Vårt alternativ til at politikk lovfestes og viktige beslutninger flyttes til juridiske eksperter og domstol, er at folkevalgte har handlingsrom til å ta beslutninger.

Vårt alternativ til at den europeiske sentralbanken skal overta alle verktøy vi har for å drive en fornuftig økonomisk politikk, er muligheten til å føre en rente- og finanspolitikk som er tilpasset vår næringsstruktur og vår politiske målsetninger.

Vårt alternativ til EU er rett og slett

det å ha muligheter. Ikke én institusjon. Ikke en fastlåst politikk for mange, mange år fremover. Men muligheten til å velge en annen vei.

Det finnes mange eksempler på at handlefriheten utenfor EU har vært viktig, både for Norge, for EU-land og for verden. Jeg vil nevne fire eksempler:

Eksempel 1: ØMU

Dersom Norge ble EU-medlem, ville vi også blitt tvunget til å innføre euroen. Den økonomiske monetære union har fått omfattende negative konsekvenser i mange land. Stabilitetspakten legger sterke føringer som gjør at det synes umulig å få fart på økonomien i mange europeiske land.

Det store flertallet av land som har innført euroen tilfredsstillende ikke kravene i stabilitetspakten. Samtidig er arbeidsledigheten rekordhøy, og veksten i euro-området stagnerer. I stedet for å drive en økonomisk politikk for å få økonomien på beina, må disse landene kutte i offentlige utgifter. ØMU blir en stadig trangere tvangstrøye, og utsiktene er ikke lyse.

I Norge ville situasjonen vært en helt annen enn den er i dag, dersom vi deltok i euro-samarbeidet. De siste 20 årene har Norge og EU jevnt over vært motsatt konjunkturfase. Har det vært høykonjunktur i EU, så har det vært lavkonjunktur i Norge, og omvendt. Dette skyldes at vi har ulik næringsstruktur, og for eksempel oljeprisen har så ulik virkning på vår økonomi.

Utenfor EU har vi muligheten til å føre en økonomisk politikk som er tilpasset vår økonomi. Det er en viktig grunn til at arbeidsledigheten i Norge nå er på 2,8%, og på vei ned. Det er ikke noen tvil om at økonomer ikke alltid gjetter riktig, og at ikke det er

Maria Walberg er tidligere leder i Ungdom mot EU. Leder for internasjonalt utvalg i Nei til EU og styremedlem i TEAM. Partipolitisk uavhengig. AU-medlem i Attac-Norge og studerer samfunnsøkonomi.

ting man kan være uenige om av den politikken som føres. Men vi har et visst rom for å påvirke beslutningstakerne, og Norges Bank trenger først å fremst å se på konsekvenser av denne politikken i et langt mindre og mer enhetlig område enn den europeiske sentralbanken.

Utenfor EU har vi altså handlefriheten til å føre en bedre tilpasset økonomisk politikk.

Eksempel 2: Fisk som en viktig naturressurs

I Norge har ja-siden forsøkt å gjøre fisk til et argument for norsk EU-medlemskap. For, som sentrale folk på ja-siden forteller, Fisk kan svømme. Fisk bryr seg ikke om landegrenser, den svømmer hvor den måtte ønske. Og ettersom fisken ikke kjenner landegrenser, så bør heller ikke fiskeripolitikken kjenne landegrenser.

Dette er et argument som ved første øyekast kan virke rimelig. Men EU har på ingen måte overbevist som en slik ansvarlig forvalter av fiskeriressursene.

I EU har hvert enkelt land ikke noe økologisk ansvar for å ta vare på fiskebestandene, og derfor knives landene om størst mulig kvote. Konsekvensen er at fiskekvotene systematisk settes uforsvarlig høyt, og overfisket i EU er en alvorlig trussel mot fiskeriressursene. Et godt eksempel på dette er torskefisket i Nordsjøen. I flere år har Det Internasjonale Havforskningsrådet

anbefalt full stopp i torskefisket i det nordlige EU-havet. Men et kutt som det, ville ikke EU være med på. Man endte for fire år siden med å bare kutte 45% i kvotene.

Den svenske regjeringen reagerte kraftig på Ministerrådets beslutning, og vedtok derfor på egenhånd forbud for torskefiske for svenske fiskere. Dette var et uselvisk vedtak av svenskene, fordi de var alvorlig bekymret for overfisket. Det svenske vedtaket rammet bare svenske fiskere. Men likevel: det svenske forbudet ble ikke godkjent av EU, fordi en svensk regjering ikke kan overprøve beslutninger gjort i EU på fiskeriområdet.

Dette eksempelet står til skrekk og advarsel for oss som er opptatt av en bærekraftig ressursutnyttelse også i havet. Utenfor EU er det enklere å gjennomføre en god fiskeripolitikk, også for senere generasjoner.

Eksempel 3: Handelspolitikk og WTO

WTO er i seg selv dagsaktuelt, etter som forhandlingene akkurat har brutt sammen. Jeg hadde selv den tvilsomme gleden av å se WTO på nært hold, som observatør på toppmøtet i Hong Kong i desember.

Tre ting:

- 1) EU-landene representeres av EU-kommisjonen. Vanskeligere å ivareta enkeltlandenes interesser.
- 2) EU driver et hardkjør mot utviklingslandene, i samarbeid med USA.
- 3) Det er langt enklere å påvirke handelspolitikken til et land utenfor EU
 - Som observatører fra Norge: daglige møter med norsk delegasjon, med og uten presse, NGOere fra ulike organisasjoner er rådgivere for delegasjonen

- EU-observatører ventet på gangen
- Solidaritetsorganisasjoner har utøvet press på norske politikere som har ført til politikkendring. GATS-krav ble trukket, dette ble lagt merke til i WTO.

Utenfor EU har vi bedre mulighet til å sikre norsk interesser i WTO, vi har muligheten til å støttestutviklingslandene, og vi har bedre demokratisk påvirkning på handelspolitikken.

Eksempel 4: Muligheten til å spille en rolle for fred i konflikter i verden

Mange sentrale EU-land har en fortid som koloniherrer, og generelt en krigshissende historie, som gjør det vanskelig, og ofte umulig, for EU å innta en nøytral, konfliktdempende rolle.

Utenfor EU har vi mulighet til å hjelpe til for å skape dialog mellom parter som er fastlåst i en konflikt.

Et eksempel på dette er situasjonen i Sri Lanka, der Norge har spilt en sentral rolle i arbeidet for å få til en fredsavtale. Dette hadde ikke vært mulig, dersom Norge var medlem av EU. En viktig årsak til det, er EUs terrorliste, som stempler mange opposisjonsbevegelser som rene terroristorganisasjoner. Etter at LTTE i Sri Lanka havnet på EUs terrorliste, har det vært umulig for EU å få troverdighet som nøytral i konflikten på Sri Lanka. Dette er blant annet bakgrunnen for at EU-borgere ikke får lov til å være en del av observatørstyrken på Sri Lanka.

Utenfor stormaktenes spill, har små, selvstendige stater en unik mulighet som brobygger. Dette er en rolle vi bør benytte oss mer av i fremtiden, og for å klare det best mulig, må vi holde

oss utenfor EU.

Muligheten og friheten til å handle riktig er ingen garanti for at de beste avgjørelsene alltid tas. Og det er vel ingen EU-motstandere som er fornøyd med alt som gjøres i Norge, så lenge vi bare ikke er EU-medlem. Vi er jo mot EU fordi vi vil noe mer. Vi vil kanskje ikke alltid det samme. Men vi vil bevare muligheten til å påvirke politikken og samfunnet i den retningen vi mener er riktig. Utenfor EU har vi et rammeverk som er bedre egna for folkelig deltakelse, og muligheten til å føre en politikk som tar et bredere hensyn enn det man gjør i EU.

Som sagt, så har ikke vi ett enestående alternativ til EU, det kommer helt an på hvilket tomrom dette alternativet skal fylle. Men vi har flere gode eksempler på alternative samarbeidsformer, som vi mener at fungerer bedre enn EU.

EU-medlemskap er på ingen måte en nødvendighet for tett samarbeid og handelsavtaler med andre land. Land som er utenfor EU har selv muligheten til å inngå handelsavtaler med tredje land, noe EU-land ikke har lov til, og dette er en mulighet vi benytter oss av.

I tillegg har EFTA-landene Island, Liechtenstein, Sveits og Norge inngått et av verdens mest omfattende nettverk av handelsavtaler med land utenfor EFTA og EU, og det forhandles hele tiden med nye land.

EFTA har idag inngått avtaler med Bulgaria, Chile, Kroatia, Israel, Jordan, Makedonia, Mexico, Marokko, Palestinske myndigheter (PA), Romania, Singapore, Tunisia og Tyrkia, Libanon, Sør-Korea, Botswana, Lesotho, Namibia, Sør Afrika og Swaziland. Forhandlinger pågår med Canada, Egypt og Thailand. Samarbeidserklæringer er inngått med Albania, Algerie, Egypt, Bahrain, De forente Arabiske Emirater, Kuwait,

om EMU i Sverige og Danmark. Vi deltar på hverandres konferanser og landsmøter, og dette samarbeidet er viktig for Nei til EU.

Utover det nordiske samarbeidet, samarbeider vi med organisasjoner knyttet til TEAM, og vi har utviklet et nytt kontaktnettverk i Europa ettersom EU-debatten har økt over hele kontinentet i forbindelse med ratifiseringen av EU-grunnloven. Gjennom dette nettverket og samarbeidet får vi bedre forståelse av situasjonen i de ulike landene, og vi kan dra nytte av hverandres erfaringer. Og ikke minst, som EU-motstandere blir vi alle fra tid til annen forsøkt stemplet som „sære“, som noen som ikke henger med på utviklingen i resten av Europa. Da er det veldig nyttig å kunne vise til likesinnede organisasjoner og miljøer i andre land.

I anledning Nordisk Råds møte her på Island i fjor høst, vedtok islandske Heimssýn, danske Folkebevægelsen Mod EU, svenske Nej till EU og norske Nei til EU en felles uttalelse med 5 oppfordringer til de nordiske landene. Jeg vil avslutte mitt innlegg med å aktualisere én av disse utfordringene.

Europeisk samarbeid skal være i tråd med det globale samarbeid i FN og skal ikke bygge opp konkurrerende strukturer. De nordiske landene bør aktivt støtte arbeidet for fred, utvikling og menneskerettigheter globalt i FN.

Dette er et høyaktuelt spørsmål, med tanke på dagens situasjon i Libanon og Midtøsten. Konflikten viser med all tydelighet behovet for et sterkt FN. En internasjonal innsats må gi minst mulig rom for at snevre regionale handelsinteresser får innflytelse. Israel gikk for et par dager siden ut og ba EUs militærstyrke erstatte FN-styrkene i Libanon. EU har tette bånd til Israel, og vil ikke oppnå nødvendig legitimitet som fredsskaper i Midtøsten. En nødvendig konsekvens av vår felles uttalelse, mener jeg, er å motsette seg at EU erstatter, og dermed svekker, FNs rolle i Libanon.

Oman, Qatar, Saudi-Arabia, Mercosur, Ukraina, og Serbia- Montenegro. Innledende samtaler om handelsavtaler med Indonesia, India, Japan, Kina og Russland er påbegynt.

Påstanden om at vi må være med i EU for å handle og samarbeide med andre land er ren propaganda, og uten rot i virkeligheten,

Den nordiske samarbeidsmodellen er en annen modell som skiller seg drastisk fra EU-modellen.

Dette er ikke et stormaktsstyrt, byråkratisert og lovfestet samarbeid. Tvert imot har den viktigste delen av det nordiske samarbeidet handlet om utveksling av erfaringer og gjensidig læring.

Organisasjoner, politikere, departementsfolk, idrettsklubber, akademikere, journalister, fagforbund og andre fra nordiske land har møttes for å spørre hverandre: hvordan møtte dere denne utfordringen? Hvordan jobber dere med dette problemet?

Dette samarbeidet har åpenbart bært frukter, det er lett å finne likhetstrekk i samfunnsutviklingen i de nordiske landene. Men dette har altså gått seg til gjennom samarbeid på flere nivåer i samfunnet, og er ikke et resultat av et overnasjonalt organ sine omfattende vedtak og traktater.

Også nei-organisasjoner i Norden har utviklet et tett samarbeid. I tillegg til det jevne samarbeidet, har vi vært viktige støttespillere for hverandre i debatten hjemme. Når norske media lanserer det såkalte Islandssuget, der de påstår at Island blir EU-medlem hvert øyeblikk, da er det veldig kjekt å kunne snakke med våre kontakter på Island som kan avkrefte det hele. Jeg har selv vært deltaker på flere samarbeidsprosjekter mellom nei-organisasjoner i forkant av folkeavstemninger

Hvad er TEAM?

TEAM er et nettverk der forbinder 57 EU-kritiske organisasjoner fra 23 europæiske lande.

TEAM forbinder civile organisasjoner med politiske partier fra alle sider af det politiske spekter - i modstand mod EU som union, og den deraf følgende nedbrydning af demokrati i Europa.

Læs mere på

<http://www.teameurope.info/>

Nordiske TEAM -medlemmer: Danmark:

Folkebevægelsen mod EU

<http://www.folkebevaegelsen.dk>

JuniBevægelsen

<http://www.junibevaegelsen.dk>

Folkebevægelsens Ungdom mod EU

<http://www.udafeu.dk>

Demokratisk Fornyelse

<http://www.demokratiskfornyelse.dk>

Norge:

Nei til EU

<http://www.neitileu.no>

Ungdom mot EU

<http://www.umeu.no>

Senterungdommen

<http://www.senterungdommen.no>

Sverige:

EU-kritiska Centernätverket

<http://www.centerpartiet.se/centernej>

Unga mot EU

<http://www.nejtill.eu.se/ungamoteu>

Miljöpartiet de Gröna

<http://www.mp.se>

EU-kritiska Rådet

Folkampanjen Sverige ut ur EU

Folkrörelsen Nej till EU

<http://www.nejtill.eu.se>

Finland

Alternative to EU

(Vaihtoetho EU:lle)

<http://www.kaapeli.fi/~veu>

Women's Alternative to EU

(Naisten Vaihtoetho EU:lle)

EU-critical Youth

(Vaihtoetho EU:lle/EU kriittiset Nuoret)

Independence Party

(Itsenäisyyspuolue)

<http://www.vapaansuomenliitto.fi>

Iceland

Heimssýn

<http://www.heimssyn.is>

Föredrag på Nordisk Folkriktsdag i Island 2006.
Föredragets rubrik: Fredlig konfliktlösning i skolan.

Att skapa en fredskultur

Av Karin Utas Carlsson

Jag kommer att ta mycket av tiden till att tala om tänkesättet och avsluta med att ta upp arbete i skolorna. Arbetet som bygger på det här tänkesättet, som finns med i mer eller mindre alla program.

Mycket föll på plats för mig när jag på Lärarutbildningen i Malmö i slutet av -80-talet träffade på *Resolving Conflict Creatively Program*, en lärarhandledning för arbete med elever från 5 till 12 års ålder. Jag hade slutat mitt arbete som barnläkare i öppen vård för att arbeta med fredsfrågan, och jag hade intervjuat 10-åringar om freds- och framtidsfrågor. Jag hade funnit att de här eleverna i viss utsträckning såg sambanden mellan global och lokal nivå, makro- och mikronivåerna. De såg att miljöförstöring och fattigdom leder till krig. En del engagerade sig också i de stora överlevnadsfrågorna. Men, hur var det, kunde de göra något, kunde jag göra något? RCCP kopplade samman mikro- och makronivåerna. Genom att förstå konflikter och orsaker till deras upptrappning kunde man lära sig att hantera konflikter på ett mer konstruktivt sätt, något som hindrade fastlåsningsningar som leder till svart-vit-tänkande och fiendebilder. Detta har man glädje av på alla nivåer. Det handlar om förhållningssätt, sätt att tänka, vilket påverkar känslor och beteenden. Mitt beteende påverkar ditt. Det blir spiraler. Ona spiraler kan förbytas till goda. Där, på Lärarutbildningen i Malmö, fick jag verktyg för mitt eget liv, privat och professionellt. Mitt ideella engagemang knöts till min professionella erfarenhet av arbete med människor psykologiskt, socialt och medicinskt. Jag var inte delad när jag sedan gick tillbaka till ett skolläkarjobb.

Fotbollsspelaren Zidane chockade miljoner människor (han nämnde själv

att drygt 2 miljarder såg det) när han inför publik och TV-kameror vände sig om och likt en tjur stötte huvudet i bröstet på den italienske spelaren Materazzi. Ja, han fick, som ni vet, rött kort, och fick alltså inte spela mer. Han blev utskämd sin sista fotbollsmatch på toppnivå, och han svek sitt lag inför avgörandet. Hörde ni hur han några dagar senare i TV förklarade sitt beteende? Materazzi hade dragit honom i tröjan och talat mycket nedsättande om hans mor och syster. Zidane förstod att han utgjort en dålig förebild för massor av barn och ungdomar som såg det, och han beklagade det djupt, **men han ångrade det inte för att om han inte hade gjort det han gjorde, hade motspelaren haft rätt i sina ytterst förolämpande anmärkningar om modern och system!**

Så tydligt kommer sällan det en del kallar maktparadigmet fram. Det sättet att tänka ligger till grund för mycket ont och negativt i vår värld: Genom att ge igen, hämnas, upprätthåller jag min och familjens heder! **Om jag inte ger igen får den andra rätt!** Ont ska med ont fördrivas.

Samma slags tänkande återfinns vi i konflikten i Mellanöstern och på andra ställen. Hämnden! Vi ska ge igen! Vi hörde samma sak av Bush den 11 sept. 2001. Rätten till hämnd är accepterad. Det blev tydligt då – om inte förr.

Dock är det så att våld föder våld. Vi människor måste minska våldet och förtrycket för att minska lidandet i världen och i förlängningen förhindra vår egen undergång. Jag behöver bara hänvisa till kärnvapenhotet, den ojämlika resursfördelningen i världen, miljöförstörelsen, kriget, flyktingströmmarna. Det är bara genom att tänka i ett nytt paradigm vi kan förändra oss själva och världen och minska lidandet. Det är ännu det av FN:s Generalförsamling deklarerade

internationella årtiondet för en freds- och ickevåldskultur för världens barn. Det är vårt ansvar att verka för världens barn.

Jag har en vision av en bättre värld – en fredskultur. Vi måste komma till rätta med maktlöshetskänslorna och hitta vår kraft. Då kan vi också ge kraft till andra. 'Empowerment' handlar det om, ett svåröversatt begrepp som berättar om att hitta sin kraft och ge kraft. Jag ska visa er mina två spiraler. Den ena drivs av maktlöshetskänslor, och ger maktlöshetskänslor. Den andra ger kraft. Först *ett par definitioner*: *Våld* ser jag som skada på människor (skadas naturen, skadas också människor), inte bara fysiskt våld. *Fred* är motsatsen. En fredlig värld innehåller mindre våld och förtryck, mer av kärlek och livskraft, mer utrymme för det vi vill ha och behöver men mindre girighet, mindre dans kring mammon, penningen. Det gäller att verka för en mindre orättvis fördelning av jordens resurser – också för vår egen skull. Mina spiraler handlar om våld och fred (*bilaga 1*). Om jag inte har visioner om en bättre värld söker jag inte redskapen, och vet jag inte hur jag ska göra (om jag inte har redskapen, de goda erfarenheterna av konstruktiv konfliktlösning) då tror jag inte heller på en bättre värld. Jag saknar kraft till förändring. Jag sprider inte heller den till andra.

Om, å andra sidan, jag har goda erfarenheter av konstruktiv konflikthandling, eller transformering av konflikten, som man idag gärna kallar det, då känner jag mig mindre maktlös och jag har visioner, visioner som driver mig till att arbeta ännu mer, skaffa mig ännu bättre verktyg och erfarenheter, och jag ger kraft till andra samtidigt som jag hittar min egen.

Vi kan se det som ett kontinuum, en linje där maktlöshet finns på ena

Karin Utas Carlsson är barnläkare, fil.dr. pedagogik/konflikthantering. Författare till „Lära leva samman: Undervisning i konflikthantering. Teori och praktik“ samt 'Violence Prevention and Conflict Resolution: A Study of Peace Education in Grades 4-6.'. Den senare finns i sin helhet på www.tradet.org. „Lära leva samman“ finns representerat av två kapitel. Boktips finns.

änden, kraft på den andra. Tänk efter, var hamnar du när det gäller ditt eget liv – åt maktlöshet eller mer åt kraft? Var hamnar du när det gäller de globala överlevnadsfrågorna - åt maktlöshetshållet eller å krafthållet? Det är möjligt att du känner mer maktlöshet när det gäller krigen och flyktingströmmarna än när det gäller ditt eget liv. Det ligger ett värde i att se sambanden mellan lokal och global nivå. Genom att handla för det jag tror på lokalt kan jag göra ringar på vattnet, påverka det stora skeendet, makronivån. Jag är övertygad om att vi har med oss vårt förhållningssätt, vårt sätt att tänka vad vi än sysslar med, och ska ta ställning till. **Om vi har lärt oss att se andras perspektiv, om vi har lärt oss andra sätt att handla än att ge igen eller undvika konflikten (ge efter eller låtsas som inget), då kan vi slippa att tänka i hämnd och i stället skapa tillit; ge vänskap och kärlek i stället för att skapa fiender. Det gäller alla nivåer.**

Jag ska nu göra en jämförelse mellan maktparadigmet och det som jag i min avhandling kallat för „det framväxande paradigmet“, eller „det nya paradigmet“ (bilaga 2). (En mer innehållsrik uppställning finns på www.tradet.org, ännu så länge bara i avhandlingen, d.v.s. på engelska, kap. 8 ss. 106-109.)

Först en definition av konflikt.

Konflikt är inte ont i sig. Det är nödvändigt för livet, för växt och för utveckling. Det är den destruktiva hanteringen av konflikter som är det negativa. Konflikt har definierats olika av olika författare. För barn räcker det att säga att det är när vi är osams, d.v.s. vi är inte överens och minst en av oss känner något negativt. Vi kan vara oroliga eller rädsla för något. Under vår ilska ligger vanligen en annan känsla. Man kan också se konflikt som att minst två parter upplever att de inte samtidigt kan få sina behov tillfredsställda. Den andra

hindrar dem, eller hotar dem. Vi kan också uppleva en inre konflikt, egna behov som vi upplever inte samtidigt kan bli tillgodosedda. Hittills har jag som tränare i konflikthantering sysslat med konflikt mellan minst två parter. Dock är det otvivelaktigt så att våra inre konflikter har stor betydelse. Grethe Nordhelle tar i sin nyutkomna bok „Mekling: Konfliktförståelse och konflikthandtering“ upp detta på ett fint sätt.

I maktparadigmet däremot ser man konflikter som något negativt. Man talar t ex om konfliktförebyggande, och menar egentligen våldsförebyggande, och våld ser man i stor utsträckning som fysiskt våld, i sin förlängning krig.

I maktparadigmet tänker man i strukturer och institutioner medan man i det nya paradigmet ser till individers grundläggande behov. Grupper består av individer och även om grupp-påverkan har sina egna lagar och är av stor betydelse, så handlar det ändå om gruppens individers behov. Grundläggande behov är förutom fysiska behov de psykosociala behoven såsom behov av trygghet och säkerhet, kärlek och tillgivenhet, känsla av eget

värde, identitet, tillhörighet i gruppen, mening och förståelse, delaktighet m.m. Olika författare tar upp olika behov eller olika grupper av behov. Mycket är dock gemensamt.

Den australiensiske författaren John W. Burton har grundat det man kallar „Human Needs Theory“. Han säger bl.a. att människans förmåga att anpassa sig är begränsad. När hon känner sig hotad i sina grundläggande behov och inte ser någon annan väg, tar hon till våld. För att skapa fred behöver människors grundläggande behov tillgodoses. Målet är ett samhälle där människor inte är förtryckta och hotade. Människans behov behöver tillgodoses i så stor utsträckning som möjligt. Här har vi alla en uppgift här och nu, hela tiden. När vi ser till människors behov - ser till andras lika väl som till våra egna - bidrar vi till att skapa en fredskultur. Burton ligger bakom mycket av det som jag har fört till det framväxande paradigmet. Han kallar det Set B, vilket står som alternativ till Set A, maktparadigmet. Även andra författare och praktiker som sysslar med konfliktlösning har ett tänkande som ligger inom det här alternativa paradigmet.

I maktparadigmet ser man mikro- och makronivåerna som helt skilda, medan man i det nya paradigmet ser att de har mycket gemensamt. Det senare är en följd av att man ser till individer och deras tankar, känslor och behov i stället för till system. Att tänka i system behövs, enligt min mening, också – för att inte skapa förtryckande system, men det måste kopplas ihop med individernas behov, som aldrig får glömmas. Strukturer kan förändras. Det sker genom att människors tänkande och beteende förändras. Känslor och värderingar ligger också i vågskålen, men de kan påverkas genom tankar och erfarenheter.

Upptäckning av konflikter har mycket gemensamt antingen man befinner sig på makronivån (t.ex. mellan länder) eller mikronivån mellan små grupper eller mellan individer (bilaga 3:1 och 4). En fördel med att se likheterna är att man ser att man kan påverka där man är ('empowerment' igen). Arbetar jag för en fredskultur, d.v.s. mot våld (fysiskt och psykiskt)

där jag är, påverkar jag också makrostrukturer, genom att människor utgör dessa makrostrukturer. Lär jag mig t ex tänka i olika perspektiv på mikronivån har jag det med mig på makronivån.

(*Likheter mellan mikro- och makronivåerna se bilaga 3:1 och 3:2.*)

I maktparadigmet anser man att problemet ligger i *människans natur* (krig är en följd av människans natur) och i brist på resurser och fel i strukturer. Tänker man att människan *måste* föra krig blir man maktlös. Det leder till passivitet. I det nya paradigmet ser man att det handlar om otillfredsställda mänskliga behov, brist på materiella resurser men inte brist på immateriella, alltså de psykosociala, behoven. *Här kan kakan bli större*: ju mer jag ser till människors behov av känsla av eget värde eller delaktighet eller tillhörighet, desto mer får jag tillbaka. Ett prosocialt beteende leder till ett prosocialt beteende, ett antisocialt leder till flera negativa handlingar. Likaväl som våld föder våld föder icke-våld icke-våld, vänskap vänskap etc.

I maktparadigmet ses den andra parten som motståndare medan man i det nya paradigmet tänker att den andra parten och jag/vi har *ett gemensamt problem* som vi tillsammans måste lösa. Vi skiljer på sak/beteende och person. Vi fördömer inte människor eller grupper. Vi ser också att ansvaret är alla parter, medan man i maktparadigmet tänker att det är den andras ansvar. Där tillåter man också att kontakten mellan parterna bryts. Man tillåter och utnyttjar avskräckning, hot och tvång, medan man i det nya paradigmet ser att detta trappar upp konflikten och inte är effektivt p.g.a. att grundläggande behov hotas. Man bygger i stället tillit. Burton har gjort en stor insats genom att påvisa att *avskräckningspolitiken* inte stämmer överens med människans grundläggande behov, som hon försvarar på det sätt hon kan, även med våld när hon tror det behövs – något som makthavare ofta tyvärr inte insett - ännu.

I det nya paradigmet lägger man fokus på *underliggande intressen och behov* och fastnar inte i positioner, det parterna först säger att de vill ha (varför vill de ha detta?, vad ger det mer?). Man ser till att alla parter behov tillfredsställs så långt som möjligt för att

få en hållbar, varaktig lösning. I makt-paradigmet tänker man på egna fördelar och försöker vinna så mycket som möjligt för egen del, ofta med konsekvens att den andra är missnöjd och även efter ett avtal försöker bryta det vid första bästa tillfälle.

Metoderna för konflikthantering i maktparadigmet är domstolsutslag, skiljedom, medling, förhandling, och medlaren får använda makt att tvinga parterna. I det nya paradigmet arbetar medlaren opartiskt och underlättar för parterna att arbeta konstruktivt. Parterna lägger förslagen. Medlaren använder ej makt att tvinga parterna. *Se även bilaga 5 som jämför reglering ('regulation', 'settlement') av konflikter med lösning ('resolution')*

Jag nämnde tidigare att jag ser stora likheter mellan konflikter på mikro- och makronivåerna. Det gäller orsaker och upptrappning, sa jag, men också - som en följd av det – *nedtrappning och lösning (bilaga 3:2)*. När man *analyserar* situationen och problemet ser man på vad det är för något som kan ha bidragit till att situationen har uppkommit – hellre än att ge människor eller grupper skuld. Man tänker också över möjliga konsekvenser av olika alternativa handlingsvägar och tar hänsyn till möjliga kostnader, som brukar bli större om man använder sig av våld – större åtminstone på lång sikt.

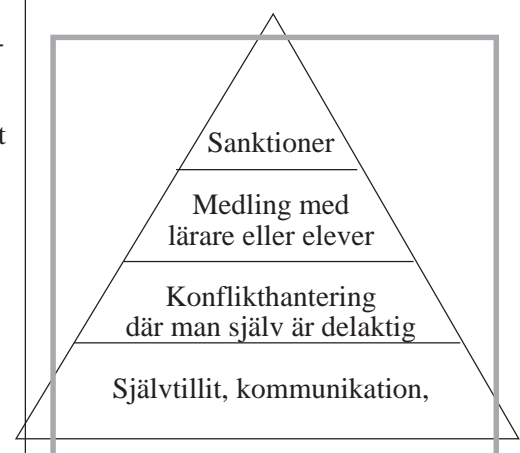
Man sätter sig in i den andra partens *perspektiv och referensramar* och försöker få tillgång till sin empati. Det gör man bäst om man *bearbetar egna negativa känslor av vrede och hat*. Ett sätt är att tänka på vilka behov man har. Då kan man finna att det ligger känslor av sorg, oro eller besvikelse under, och då kanske man också utifrån detta lättare hittar handlingsvägar som inte trappar upp konflikten. *Aktivt lyssnande* för att höra vad som ligger bakom i känslor och behov hos den andra är ett viktigt verktyg i konflikthantering antingen man är part själv eller medlare. Man lyssnar efter känslor och behov hos både den/de andra och sig själv. Man söker alternativ som inte hotar den andra och man utvärderar de olika alternativa lösningarna och söker en *s k vinna-vinna-lösning* som tillgodoser allas behov. *Så följer man upp.*

Detta fungerar kanske mest tydligt i

konflikter på mikronivån, men samma tänkande används på makronivån: Bearbetandet av känslor, lyssnandet och *berättandet utan skuldbeläggning*. Kommunikationen – dialogen – utan skuldbeläggning. Perspektivtagningen, *alternativa, kreativa lösningar*. Man söker efter *underliggande intressen och behov* och skiljer dem från positioner, det parterna först säger att de vill uppnå. *Man hotar inte men försöker förstå.*

Skolan då! Ja, det är *skolans uppdrag att ge eleverna goda erfarenheter av konflikthantering*. Det är något de kommer att ha med sig hela livet. Det är viktigt att lärare – och föräldrar och andra vuxna ser att de är förebilder för de unga. Deras uppgift är alltså att i sitt agerande visa på den konstruktiva konflikthanteringen, ge de unga och sig själva och andra vuxna goda erfarenheter. I skolan kan man ge lektioner med en plan för träning i de här verktygen. Man kan också gripa tillfället i luften och hjälpa eleverna att hantera konflikter som uppstår. Här kommer skolmedling in. Lärare behöver lära sig medling, och eleverna gör det dels genom att de får uppleva medling dels genom träningsprogram. Jag ska återkomma till skolmedling nedan.

Richard Cohen har gjort följande konfliktpyramid, presenterad för oss av Dag Hareide, f.d. ordförande i Nordiskt Forum för Medling:

Med detta vill han ha sagt att fokus bör läggas på det nedersta fältet, d.v.s. själv tillit, kommunikation, empati och samarbete. Det är grunden för den goda skolan – och det goda samhället. Emellertid inträffar det konflikter där man själv är delaktig. Det är en del av livet, och man behöver tränas i att hantera dem konstruktivt. Ju mer man

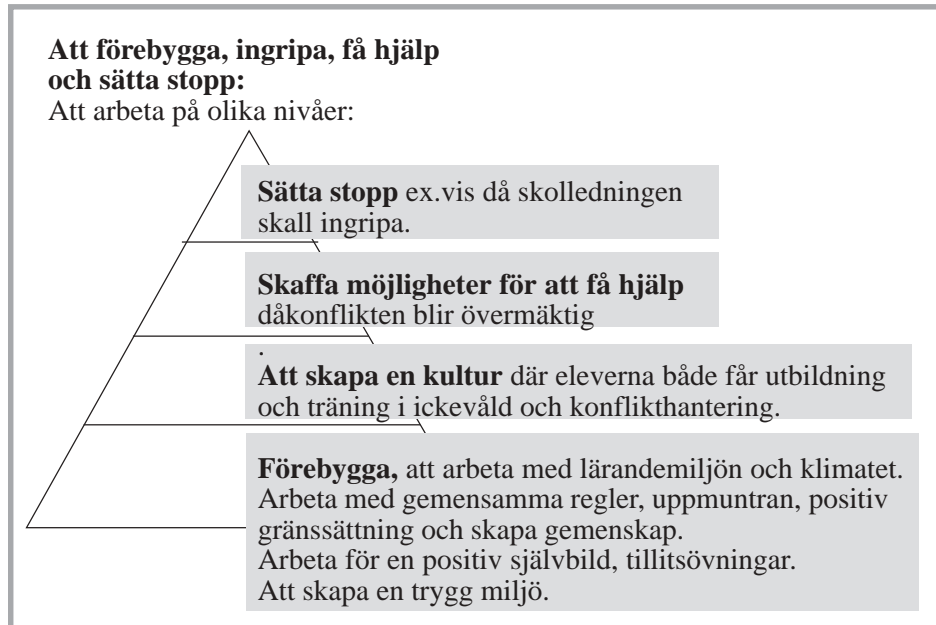
kan desto lättare är det att ta tag i uppdykande problem i ett tidigt skede så att de aldrig hinner bli stora och svåra att hantera. Som vi sett hänger den goda konflikthanteringen på just kommunikationen och förmågan att ta flera perspektiv. Då behövs empati och det goda lyssnandet. Marianne Niemi som utbildar lärare i Luleå har använt sig av samma konfliktpyramid:

opartiska. De ger ej förslag till lösningar men stöder parterna med att skapa en trygg miljö och föra processen framåt med frågor och sammanfattningar. Aktivt lyssnande är en viktig del av metodiken. De verktyg jag visade på ovan under begreppet nedtrappning av konflikt används. Ett annat program, eller tänkesätt, är *NVC, nonviolent communication*, som har ett kontor i Stockholm. Uttrycket

baksidan av bilden. Man använder sig mycket av rollspel. „*Livsviktigt*“ finns för hela grundskolans alla klasser, ett arbetsmaterial med lärarhandledning utarbetat av Birgitta Kimber. Katrin Byréus har 1990 skrivit „*Du har huvudrollen i ditt liv – om forumspel som pedagogisk metod för frigörelse och förändring*.“ Den ger en god vägledning för arbete med drama. Tyvärr har inte alla lärare i sin utbildning fått dramaträning, något som är oerhört användbart i träning i konflikthantering. Anita Grünbaum och Margret Lepp har nyligen blivit färdiga med „*DRACON i skolan - Drama, konflikthantering och medling*“, den svenska delen av ett forskningsprojekt tillsammans med Australien och Malaysia. Det är en serie om 12 dubbellektioner i år (förr kallat årskurs, åk) 8 där konfliktteori kopplas mycket nära till dramaövningar. Eleverna får också ett smakprov på elevmedling. De avslutar kursen med att göra lektioner för sina skolkamrater. *Friends* är en organisation som åtminstone ännu inte har medling på programmet och inte heller lektioner eller direkt konflikthantering, men de kan nämnas här för att de har fått stort inflytande genom sin utbildning och träning av s.k. kamratstödjare, elevrepresentanter som ska förebygga och upptäcka mobbning. De samarbetar med speciellt utsedda lärare på skolan.

I Norrbotten leder Linda Marklund sedan höstterminen 2004 ett stort skolmedlingsprojekt där över 100 skolor är involverade. På varje skola startar det med information till eller utbildning av skolpersonalen – mellan två timmar och två dagar. En grupp väljs ut till sex dagars utbildning. Minst två från varje skola. De ska i sin tur genomföra en temadag med alla elever på skolan tillsammans med övrig personal. Därefter väljs 10-14 elever ut. Dessa får 15 timmars utbildning i medling enligt den modell som utvecklats av Eleonore Lind. Hon har skrivit boken „*Medkompis - Medling och konflikthantering i skolan*“. Den innehåller en lärardel och en elevdel. Elevmedlarna får vid behov hjälp av lärare som kan medling.

Medling sker efter ett speciellt mönster. Principen är att medlarna arbetar två och två. De leder processen men har ej synpunkter på probleminnehållet, d.v.s. de är neutrala förutom

Detta är vad hon ger de lärarstuderande utbildning och träning i. Sådan utbildning behövs för alla, även för existerande skolpersonal inte att för glömma skolledning. Observera att hon skrivit „*positiv gränssättning*“. Det handlar om att förändra vårt tänkande i skuld och skuldfördelning så att vi i stället stöttar och handleder eleverna i den svåra samlevnadskonsten. I stället för tillrättavisning behöver vi visa till rätta, ge redskap, kärlek och förståelse.

I Sverige finns det olika program för träning av elever. Vi har inget program rekommenderat t.ex. av Myndigheten för skolutveckling. Hos oss är skolan mycket decentraliserad. Det finns ett kommunalt självstyre, och om varje skola har stor frihet utifrån skollag och läroplan. Mycket har vi ursprungligen hämtat från USA. Några program är *Charlie, EQ – Emotional Intelligens* vidareutvecklat för skolan av Bodil Wennberg, *StegVis* – också ett amerikanskt material. Det innehåller en rad stora bilder som kan visas i t ex halvklass och ge inspiration. Läraren har lektionen skriven på

är i och för sig använt av flera, men jag syftar här på Marshall Rosenbergs modell, också populärt kallat giraffspråket, som är en vidareutveckling av Thomas Gordons jag-budskap, aktiva lyssnande och tredje vägens konfliktstil, dvs där man ser till andras behov lika väl som sina egna.

Så har vi *MOD*, d.v.s. Mångfald och dialog, som också innehåller övningar, denna gång främst i att arbeta mot fördomar och segregering.

I andra nordiska länder har man kommit längre vad gäller skolmedling än i Sverige. *Norge* var först ut med försök med konfliktråd, som erbjöd medling, redan i början av -80-talet. 1991 blev det lag i Norge att alla kommuner skulle kunna erbjuda medling. Det har gällt medling vid brott, men även skolmedling har kommit till och i viss mån medling i familjekonflikter, för vilket det dock finns särskilda instanser motsvarande den svenska familjerätten. 1995-1997 genomfördes ett pilotprojekt i skolmedling och därefter ett nationellt program som började med grundskolan och 2001-03 spreds

till gymnasiet. Man beräknar att 600-700 skolor har skolmedlingsprogram. Nu ska kommunerna själva ta över, och det innebär att man kommit in i en ny fas. Enligt Anita Grünbaum, som refererat från Nordiskt Forum för Medlingskonferens i Helsingfors i år, har skolmyndigheten i Oslo valt att skolmedling ska fortsätta utvecklas i sina 45 skolor. Camilla Farstad och Kari Odden, som driver skolmedling i Oslo, önskar sig ett nationellt centrum för kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte omkring skolmedling. Det behövs för kontakt med lärarutbildningarna och vidare forskning inom området.

I Danmark håller Nina Raaschou i ett stort skolmedlingsprojekt, som startade 2002 och idag omfattar tjugo skolor. För några år sedan ledde Lotte Christy ett treårigt projekt för träning i konflikthantering i tre skolor. Det Kriminalpræventive Råd stod bakom projektet och har i samarbete med Center for Konfliktløsning i Köpenhamn stått för utgivningen av boken „Grib Konflikten – om konstruktiv konflikthandtering i skolen“, som jag gärna rekommenderar. Bl.a. använde man sig i projektskolorna av det material som i Sverige kallats StegVis och som i Danmark kallats „Trin for Trin“. Sammanlagt 200 personer vid de tre skolorna fick utbildning i grundbegrepp och enkla redskap under 8-14 timmar. En kärngrupp personer från vardera skolan (mellan 11 och 22 stycken) fick ytterligare utbildning och träning under mellan 22 och 37 timmar. Utvärderingen var uppmuntrande. Det är inte bara i Köpenhamnsområdet som utvecklingsarbete pågår i Danmark. Det finns inget samlat program, utan varje skola har sin modell. En film om medling har spelats in på Hjortesprings mångkulturella skola.

I Finland har Röda Korset under ledning av Jens Gellin startat och drivit utbildning i elevmedling med start 2001. Förra året hade 2 200 elever och 550 lärare utbildats vid 110 skolor. Det är en imponerande utveckling! Elevmedling hade, enligt rapport på Nordiskt Forum för Medlings konferens i Helsingfors, skett i 2 600 fall/år vilka lett till överenskommelser i c:a 2 500 fall. Träningen startar med utbildning av skolpersonalen. Sedan följer

utbildning av c:a 20 elever per skola och 3-8 frivilliga vuxna som ska ge stöd åt eleverna. Utfallet är liksom i Norge och i Danmark mycket positivt med nöjda elevmedlare och involverade vuxna. Det finska utbildningsdepartementet stöder från och med 2006-2007 verksamheten. Maija Gellin är nationell koordinator.

De som arbetar med konflikthantering och medling vid skolor är överens om att det är väldigt viktigt att förankra verksamheten ordentligt hos skolledarna.

På Åland driver Ålands Fredsinstitut under ledning Marja Lena Magnusson ett projekt fredsundervisning med start i förskolan. Där har man kopplat samman mikro- och makronivåerna, så att det tydligt blir fråga om fredsfostern. På Åland, „Fredens öar“, är man stolt över sitt speciella status som demilitariserat och neutraliserat område, enligt ett beslut i NF 1921.

1 september 2007 planeras en internordisk skolmedlingskonferens i Sverige. Linda Marklund är koordinator. *Finns det intresserade personer på Island? Linda hälsar att hon i så fall gärna vill ha kontakt med dessa.* (Meddela i så fall mig, karin.utas.carlsson@telia.com.) I bilaga 6 har jag skrivit några litteraturtips och webbadresser.

Jag ser det som oerhört meningsfullt att fortsätta arbetet med att införa konstruktiv konflikthantering och medling i skolorna. För att detta ska ske måste obligatorisk utbildning av alla lärare genomföras på lärarutbildningarna. Också vidareutbildning av existerande skolpersonal behövs omgående. Skolledarna är nyckelpersoner. De måste dras in i arbetet. För att få resurser är vi i behov av stöd på nationell nivå.

I Sverige har riksdagen år 2005 beslutat att utbildning i konflikthantering ska bli obligatoriskt i lärarutbildningen. Dock har Högskoleverket, som jag ser det, urvattnat skrivningen genom att i examensordningen endast skriva följande: Studenterna skall kunna „orientera sig om, förmedla, förankra och tillämpa gällande regelverk som syftar till att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever“.

Det finns risk att högskolan som har hand om lärarutbildningen inte tar till sig detta som ett uppdrag att utbilda i konstruktiv konflikthantering, till vilket vi räknar just den goda samlevnaden, kommunikationen, samarbetet, förebyggandet av destruktiv konflikthantering liksom också kunskaper i medling. I Luleå har Marianne Niemi däremot planerat för en obligatorisk utbildning. Jag hoppas att andra lärarutbildningar ska göra likadant. Föreningen Lärare för Fred har i samarbete med Peace Quest, FN-förbundet, Kristna Fredsföreningen och Sveriges Kristna Råd i enkät till lärarutbildningarna följt upp riksdagsbeslutet och Högskoleverkets påbud.

Lärarutbildningarna är förstås centrala för att det ska bli en verklig utveckling i skolorna i riktning mot den fredskultur som jag ser som möjlig med utgångspunkt från all den kunskap som finns idag. Utan kunniga lärare blir det svårt att få fart på utvecklingen.

En fredskultur kan skapas! Det finns idag massor av kunskap om konflikters dynamik och om hur konflikter kan hanteras på ett konstruktivt sätt. Det gäller att sprida den här kunskapen. Teori och praktik hänger här så tydligt samman. Träning i konflikthantering passar som hand i handske med dramapedagogik. Rollspel i medling är ett exempel, forumspel, för att pröva olika vägar att hantera en konflikt, är ett annat. Värderingsövningar och dilemmasamtal är andra exempel på undervisningsmetoder. Listan kan göras mycket lång.

För att summera: Utbildning och träning i konflikthantering och drama måste in i lärarutbildning och i vidareutbildning av lärare och skolledare!

I teksten hänvisas till 6 Bilag. De kan alle findes på hjemmesiden: www.FritNorden.dk

Præsentation på Nordisk Folkerigsdag, Island, 2006.

Sagaernes ø

- Islands kulturelle fortid

Av **Ármann Jakobsson**

Sagaerne og Islands kulturelle fortid er ikke noget let tema. Det er en kendsgerning, at sagaerne og faktisk hele Islands produktion af litteratur i middelalderen er landets største - nærmest det eneste - bidrag til verdenskulturen. Men på den anden side er begrebet „Sagaøen“ nok den største kliche, man finder om Island. Når islandsk litteratur blev en eksportvare igen i 1990'erne, så blev romaner af forfattere som Einar Már Guðmundsson, Einar Kárason, Steinunn Sigurðardóttir og Hallgrímur Helgason (alle fire født i 1950'erne) ofte anmeldt med henvisning til de islandske sager, selv om disse forfattere faktisk ikke har en større tilknytning til sagaerne end Svend Aage Madsen eller Klaus Ribbjerg har til 1600-tallets Thomas Kingo, eller Jan Kjærstad har til Holberg.

Men det er faktisk ikke nogen ny tanke, at islændingene har et særligt forhold til fortiden og historien. Den idé eksisterede allerede i 1100-tallet, hvor nogle af datidens skrivere, f.eks. de norske og danske historikere Theodoricus og Saxo, henviste til islændingene som særdeles pålidelige kilder til den historiske fortid. Allerede dengang havde islændingene ry for at have en større viden om fortiden end andre nordiske folkeslag.

Det kan ikke afgøres med sikkerhed, om Saxo og Theodoricus faktisk brugte islandske kilder i deres historieskrivning. Måske refererer de kun til det magiske navn „Island“ for at give deres fortællinger større troværdighed. Men det synes i hvert fald at være klart, at islændingene havde stor anseelse som historikere allerede i 1100- og 1200-tallet. Det er måske også dette rygte, som blev grunden til, at Kong Sverre af Norge (som regerede mellem 1177 og 1202) fik en islandsk forfatter, abbed Karl Jónsson fra

úingeyrar, til at skrive sin biografi. Denne Karl Jónsson rejste til Norge omkr. 1185, kort efter at Kong Sverre havde triumferet over Kong Magnús Erlingsson, hans rival. Det er muligt, at Sverre ikke var særlig populær i de litterære kredse i Norge (hans konflikt med den norske kirke endte jo med, at kongen blev bandlyst af paven selv) og måske kunne kong Sverre kun stole på en islandsk munk, der jo stod uden for konflikten mellem den norske konge og den kirkelige myndighed. Men det er også muligt, at islændingene allerede i 1185 blev betragtet som specialister i historieskrivning i hele Skandinavien. Altså at Island allerede i 1185 var blevet til den sagaø, som landet stadigvæk betragtes som af den øvrige Norden.

Selv om Island blev betragtet som en sagaø af lærde mænd som Saxo og Theodoricus (som vi desværre ikke ved meget mere om end deres latiniserede navne) og måske også af selveste Kong Sverre, så betød det ikke nødvendigvis, at islændingene nød den samme respekt uden for Island, når det drejede sig om samtidige forhold. I 1247 siger kardinal Vilhelm af Sabina (der var kommet til Norge for at give kong Håkon pavelig anerkendelse), at han finder det helt uøret, at dette land ikke tilhører en konge som alle andre i verden. Det er indlysende, at kardinal Vilhelm ikke betragtede Island som moderne i den henseende, men derimod som håbløst gammeldags og uciviliseret. Det ser altså ud til, at islændingene blev respekteret som sagnkyndige mennesker, men hvad angår samtidens store spørgsmål, var de ikke helt så meget værd.

Det er jo et faktum, at islændingenes specialitet var at bevare gammel kultur, dog iblandet en hel del kreativitet. Islændingene har god grund til at påstå, at hele Norden, ja, faktisk hele det germanske område inklusiv Tyskland, England og Holland, skylder den gamle og fjerne „sagaø“ et varmt tak for at

Ármann Jakobsson er dr. phil. i islandsk litteratur og forfatter til flere bøger om de islandske kongesagaer.

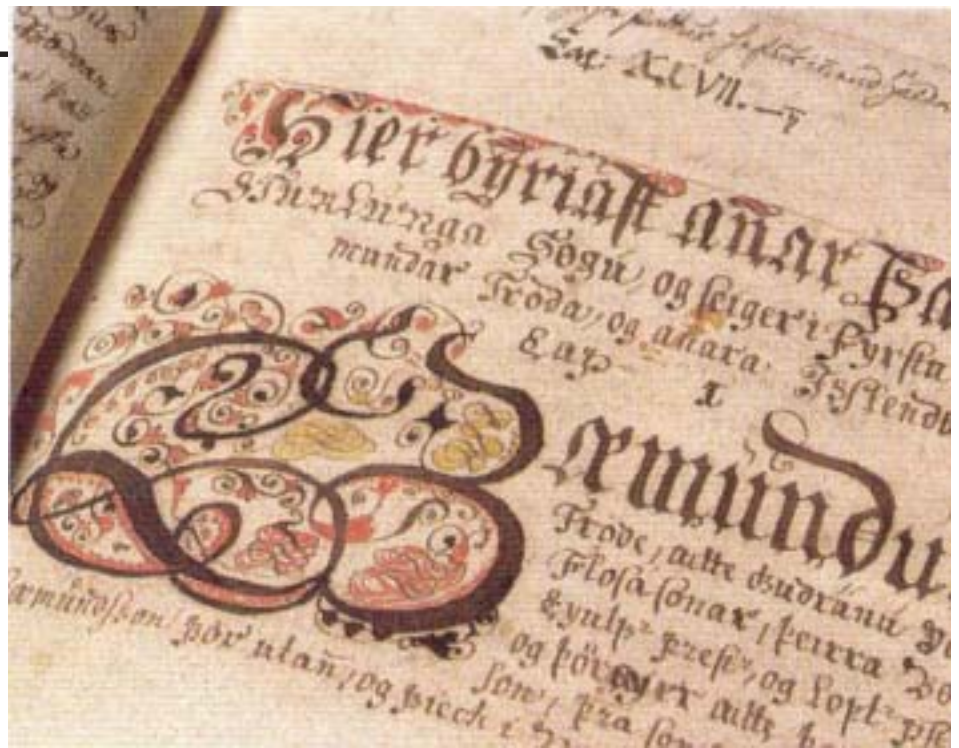
have bevaret de vigtigste eksemplarer af den digtning, som man mener har været hele det germanske områdes vigtigste litteratur i den førkristne og tidlige kristne tid, dvs. det, som vi nu kalder Eddadigtningen. Fra Tyskland og England har man kun bevaret enkelte brudstykker af gammel verdslig digtning, det kendteste eksempel er nok det engelske digt Beowulf. I Island, derimod, bevarede man den samme slags digtning helt op til 1200-tallet, og megen af denne digtning er stadig bevaret i dag. Det vigtigste håndskrift med eddadigte er skrevet ned i 1280'erne. Det er kendt under navnet Codex regius - et håndskrift, som senere kom i den danske konges besiddelse, men som blev udleveret til Island i 1971 (på et krigsskib!). Den fortidsinteresse, som fik islændingene til at skrive de gamle digte ned i 1200-tallet, er grunden til, at man har meget bedre kendskab til den gamle germanske digtning, end man ellers ville have haft. Og det er næsten et tilfælde, at man stadigvæk har så mange eddadigte. Størstedelen er kun overleveret i dette eneste håndskrift, Codex Regius af den ældre Edda, og hvis denne lille beskedne bog var gået tabt i tidens løb, så ville vores viden om den gamle germanske digtning være ret ringe.

Man kan betragte det som en gåde, at netop Island blev centrum for sagskrivningen i 1100- og 1200-tallet, og det forekommer som et endnu større mysterium, hvorfor næsten hele historieskrivningen foregik på islandsk (eller oldnordisk) og ikke på latin som f.eks. i Danmark. Det første århundrede af sagskrivningen kan man ganske vist og med gode grunde betragte som et norsk-islandsk anliggende. Og hvis man betragter Island i 1100-tallet

som en norsk koloni (selv om landet ikke hørte under den norske konge, så var de fleste indbyggere alligevel af norsk afstamning), så kender man jo flere eksempler på, at kolonier er dygtigere til at bevare gammel kultur end „moderlandet“. Det er også bemærkel-sesværdigt, at mange af de ældste sagaer, dvs. kongesagaerne, handler om norsk historie, selv om forfatterne var både islandske og norske. I Kong Sverres og Karl Jónssons samarbejde kan man se, hvordan det norsk-islandske samarbejde kunne fungere. Kongen synes at have fået idéen til at sagaen blev skrevet, men abbeden var hans håndværker. De fleste moderne forskere betragter dog også abbed Karl som noget mere: en kunstner, en forfatter. Det er ham, som besluttede, hvordan sagaen skulle se ud, det var ham, som formulerede fortællingen og strukturerede den, selv om stoffet måske blev hentet fra kongen og hans mænd, som jo vistnok også har været de vigtigste kilder.

Men 1100-tallets sagaskrivning blev også påvirket (mere end mange tror) af den religiøse litteratur. Foruden kongesagaerne er de fleste sagaer fra 1100-tallet religiøse fortællinger, en slags „sagaer“ (for det bliver de kaldt i håndskrifterne) om apostle, martyrer, jomfruer, hellige biskopper og helgener. I 1198 fik Islands sin første helgen, den da nyligt afdøde úorlákr úorhallsson, og kort derefter blev hans saga skrevet sammen med de første mirakler. Selvfølgelig må vi betragte úorláks saga som en slags vita, men, som dens navn hentyder til, er den også en slags saga, som er blevet påvirket af den islandske tradition - og især de yngre versioner har en del genealogisk information, som ikke er så vigtig for en legende, men som derimod hører sagagenren til.

I 1200-tallet fortsatte sagaskrivningen, og den blev her gradvist mere og mere islandsk. De første islændingesagaer, sagaer om de islændinge, der levede i

„sagatiden“ mellem 930 og 1030, menes at være blevet skrevet ned i den første halvdel af 1200-tallet. Der findes mellem 35 og 40 islændingesagaer, og de udgør uden tvivl den kendteste del af sagalitteraturen. Især Njáls saga, Egils saga, Laxdæla saga, Grettis saga og Gunnlaugs saga er kendte, og de er stadig den dag i dag en del af vores virkelighed. I Island finder vi gader som Njálgata, Grettisgata og Egilsgata i Reykjavíks centrum, men også i København, hvor universitets humaniora-afdeling har adresse i Njalsgade, er de gamle fortællinger blevet en del af landskabet.

Men samtidig med at islændingene interesserede sig for deres egen fortid, dvs. den såkaldte sagatid (fra ca. 930 til ca. 1030) som er i fokus i 1200-tallets islændingesagaer, så vendte de også blikket mod omverdenen. Den norske konge Håkon Håkonsson ville gerne lade sig betragte som en af 1200-tallets lærde og litterære konger, ligesom den tysk-romerske kejser Frederik den 2. - han, som på grund af sin klogskab blev kaldt „det ottende verdensunder“ (stupor mundi), eller Kastiliens Alfonso den 10., som havde tilnavnet „den kloge“ (el sabio). En af Kong Håkons interesser og bedrifter (som selvfølgelig bidrog til hans rygte som en kulturel konge) var, at bringe den høviske litteratur til Norden. I første halvdel af 1200-tallet blev høviske digte af Chrétien de Troyes og andre kendte franske forfattere oversat til nordisk eller islandsk på kongens anmodning. Og når islændingene nu engang var begyndt at beskæftige sig med det univers, som udspiller sig

i den høviske litteratur, så blev de ved med at skrive sine egne helt opdigtede riddersagaer helt frem til 1500, og måske endnu længere, fordi denne type af „nye sagaer“ blev komponeret helt frem til 1800-tallet. Måske var den sagatype, der opstod i 1200-tallet, og som vi kender som fornaldarsagaerne (eller fortidssagaerne), dvs. fortællinger om gamle nordiske konger og deres bedrifter i den fjerne fortid før 800), påvirket af den høviske litteratur. I hvert fald så oplevede den islandske sagaskrivning en storhedstid fra ca. 1250 og frem til ca. 1400, hvad angår mængden af den litteratur, der blev skrevet.

I denne æra skrev islændingene altså personlige fortællinger om kærlighed og om konflikter, om venskab og om ægteskab. Hvis disse fortællinger foregik på Island, blev de udvidet med genealogisk og topografisk information. Næsten ingen person kan blive nævnt i en saga, uden at hele hans slægt bliver opregnet. Og næsten alt det, der sker, bliver betragtet som interessant - konflikter om hø, heste eller hvalfangst. I fornaldarsagaer og riddersagaer forholder det sig anderledes. Der har man helte, som kæmper mod troldmænd, giganter, flyvende drager og onde konger, og man er tydeligvis påvirket af eventyr og folkesagn.

Omfanget af Islands bogproduktion i 1200- og 1300-tallet er næsten ikke til at begribe. Den litteratur, som er overleveret fra den tid, er mere end ti gange så stor som f.eks. den oldengelske litteratur, der er bevaret. Derfor findes

der ganske få specialister i oldislandsk litteratur, som har læst alle de fortællinger, der er blevet overleveret under overskriften „saga“. Og det er netop derfor, er sagaerne stadig udgør et attraktivt forskningsfelt for unge forskere. I nærmest hvert eneste hjørne findes der nye opgaver, nye synsvinkler, noget, man endnu ikke har udforsket i navneværdig grad. Og ingen forlægger har endnu magtet at udgive hele sagatidens litteratur. I serien Íslenzk fornrit kan man snart bryste sig af at have udgivet de første 35 bind af sagalitteraturen, men endnu har man kun udgivet islændingesagaer, kongesagaerne og sagaer om biskopper. Tilbage står hele oversættelseslitteraturen, alle fornaldar- og riddersagaer og eddadigtingen.

Vi ved, at islændingene ikke kun lavede håndskrifter til dem selv i 1300-tallet, men også producerede dem til eksport. Desværre er der kun bevaret et fåtal af de håndskrifter, som blev eksporteret til udlandet. Håndskrifterne synes faktisk at have haft en større overlevelsesmulighed i Island. Måske var islændingene mere fortidsinteresserede end andre nordboere i 1300- og 1400-tallet. Og muligvis har dette også haft en naturlig grund. I 1262 ophørte den islandske „fristat,, med at eksistere, og et nyt system blev indført, hvor den norske konge blev Islands overhoved. Og hvor de gamle aristokrater nu måtte regere i hans navn. Men det er nu alligevel lykkedes dem at beholde deres magt. Helt op til omkring 1600 var flertallet af de kongelige embedsmænd nedstammet fra de gamle aristokratiske familier i Island, som havde haft magten i landet helt fra landnamstiden i 800-tallet og frem til 1200-tallets konflikter. Disse aristokrater har haft en stor interesse i genealogi og historie, ikke kun i deres egen, men i hele Nordens, om end især i Norges. Måske har samtidens politiske konflikter påvirket sagaskrivningen. Der er i hvert fald nogle yngre forskere, som ser en forbindelse mellem Kalmarunionens indstiftelse i 1397 og tilblivelsen af det kæmpestore og smukke islandske håndskrift Flateyjarbók (Flatøbogen), der blev produceret i slutningen af 1300-tallet.

I løbet af de senere år er der mange forskere, der har lanceret tanken om, at en del af de yngste fornaldarsagaer og islændingesagaerne først blev for-

fattet i 1400-tallet, dvs. at sagaskrivningen faktisk har strakt sig over tre århundreder, fra ca. 1120 og frem til midten af 1400-tallet. Måske har sagaskrivningen ikke været „død“ længe, før sagaerne blev genopdaget i slutningen af 1500-tallet af humanistiske forskere som Arngrímur Jónsson (som mange islændinge kender fra tikronesedlen der desværre ikke længere er i brug), som var en stor nationalist og skrev en række bøger på latin for at bevise, at Island ikke var en kulturelt tilbagestående nation. I 1600-tallet blev sagaerne i høj grad omformede til nationale klenodier - kulturgods, som havde en stor værdi i den kulturkamp, der fulgte i forbindelse med magtkampen mellem Sverige og Danmark. Både i Danmark og Sverige var der en stor interesse for sagaerne som kilder til den nationale fortid. Begge disse stormagter sendte folk til Island for at indsamle håndskrifter. Svenskerne blev de første, der begyndte at trykke sagaer i bøger (Gautreks saga i 1664), men det var den danske embedsmand Árni Magnússon (som ganske vist var islænding, men som samtidig fungerede som embedsmand under den danske konge), der på grund af sine rundrejser i hele Island fik held til at oprette den største håndskriftssamling, som kendes i dag, og som man nu har delt mellem Island og Danmark. Som bekendt blev en del af samlingen sendt tilbage til Island efter at det danske folketing i 1965 vedtog en lov, der gik ud på, at de håndskrifter i Den Arnamagnæanske Håndskriftsamling, der kunne defineres som islandske kultureje, skulle udleveres til Islands Universitet. Og dem har vi nu.

I Islands selvstændighedskamp i 1800-tallet blev Islands kulturelle fortid betragtet som meget vigtig for samtiden. Islands nationalhelt Jón Sigurðsson arbejdede dagligt som historiker og var ansvarlig for tilblivelsen af mange vigtige udgaver, f.eks. af biskopsagaerne og det første bind af den store udgave med gamle islandske breve. Jón Sigurðsson brugte også historiske argumenter for at bevise, at Island ikke skyldte Danmark noget, men derimod var blevet udplyndret af kolonimagten. Fortiden viste sig dengang at være lige så vigtig for Island som nutiden (om end ikke endnu vigtigere) når man kæmpede for selvstændighed. Man betonede, at Island faktisk havde været en selvstændig stat før 1262, og forsøgte også at argumentere for, at

Island faktisk aldrig havde været en dansk koloni. Det gjorde man blandt andet ved at hævde, at den traktat, man havde lavet, da Island kom under den danske kongemagt, kun havde været et personligt forhold til kongen.

Efter at Island blev selvstændigt i 1944, begyndte interesse for sagatiden og hvad man gerne kalder Islands kulturarv gradvist at svinde ind. Islands selvstændighed bliver i dag betragtet som en selvfølge, og naturligvis gør den yngre generation oprør mod klichen om „sagaøen“ og forlanger, at nutidens Island ikke bliver betragtet som et sagasted, men snarere som stedet, hvor Björk og andre nutidige kulturpersonligheder kommer fra. Men alligevel mener jeg, at sagaerne fortsat har en vigtig rolle i samfundet. Alle islandske studenter har læst en saga (nogle har læst en del), og det er faktisk muligt for en middelalderforsker som mig at undervise i gymnasiet, fordi middelalderlitteraturen fortsat har (i hvert fald foreløbigt) en stor placering i pensumet. Og det viser sig faktisk, at de yngste islændinge ikke har så svært ved at forholde sig til dét at læse sagaer. Måske ser de dem ikke som en del af deres kulturarv, og da slet ikke som et monument over Islands storhed, men snarere som personlige fortællinger om familieforhold, jalousi, magtkampe og overnaturlige begivenheder - dvs. næsten det samme stof, som behandles i nutidens fjernsyn og film, men på en anden måde.

I nutiden spiller den fjerne fortid måske ikke længere den samme rolle som den sikkert har gjort i 1200- og 1300-tallet, da sagaerne blev nedskrevet på pergament. Men sagaerne beholder deres værdi som verdensfortællinger, som litteratur på samme niveau og Homer, Tolstoj og Joyce. Og selvfølgelig er sagaerne især interessante for islændinge, fordi de foregår i deres eget rum, i et landskab, de kender og genkender. Det er i hvert fald min mening at der ikke findes nogen islandke bedrifter i nutiden, der måler sig med sagaerne, måske finder islændingene aldrig igen på noget lignende. Men det synes jeg heller ikke man kan forlange. Et godt samfund er faktisk mere værd en kulturklenodier på verdensniveau - men det betyder ikke at vi ikke skal værdsætte den arv vi har, og det håber jeg vi bliver ved med at gøre.

Svenskerne kommer!

Af Jakob Buhl og Leif Kajberg

I Danmark er dagbladsmarkedet i markant opbrud, og der er udsigt til, at vi får 3-4 nye husstandsomdelte gratisaviser i store dele af landet. Det betyder en voldsom vækst i antallet af avisformidlede nyheder. Ikke mindst nyheder og historier, som er perifere og intetsigende og som væsentligst tjener underholdningsformål.

Sædvanligvis kan man kigge langt efter lødigt nyhedsstof af nordisk observans, men i august 2006 fangedes danske journalisters opmærksomhed af en nyhed, som gik på Danmark-Sverige-relationerne: *Svenske studerende oversvømmer danske medicinstudier, og fortrænger dermed danske studerende, som gerne vil læse til læge*. Kan det tillades, kan man gribe ind, og hvad vil EU i så fald sige?

Nyheden trak et spor af debatindlæg i de skrevne medier efter sig. De fleste hæftede sig ved det efter deres mening urimelige i, at svenske studerende søger ind på lægestudiet i stort tal i et nordiske naboland. Og typisk var flere skribenter optaget af EU-reglerne på området. De nordiske aftaler om fri adgang til højere og videregående uddannelser i nabolande i Norden, altså også medicinstudier, var der ikke mange, der havde øje for. En journalist konstaterer i et dansk „intellektuelt“ dagblad, at en del af ubalancen har sin oprindelse i, at danske studerende er „hjemmefødninger,“ altså ikke er så flittige til at rejse ud for at uddanne sig i fx et andet nordisk land. Samtidig synes de andre nordiske lande - set fra et dansk studenterperspektiv - at være mindre attraktive, når det gælder udlandsstudier. Men der mangler som antydning en vinkel i journalisternes behandling af søgnin-gen fra de svenske studerendes side til de medicinske fakulteter i Danmark og parallelle til-strømningsmønstre blandt studerende i andre EU-lande. Skribenterne op-holder sig i mange tilfælde ensidigt ved EU-bestemmelserne om uddannelsesmæssig

„mobilitet“ og den uundgåelige underordning under EU's lovgivning. Det fremstilles som om at EU er eneste grænseoverskridende aktør på universitetsuddannelsernes område på vore breddegrader.

Der er, typisk for mange medier, ikke en lyd om, at der er i flere år har været frit valg af studiested i Norden, på tværs af de nordiske landegrænser, for studerende, på højere uddannelser. Det kan man alt sammen læse om i de aftaler og overenskomster, som de fem nordiske lande har tiltrådt, og som kan ses på Nordisk Ministerråds websider.

Overenskomsten om adgang til højere uddannelse blev til i 1994 og er senere forlænget i flere omgange. Den indebærer, at man har adgang til at tage dele af eller et fuldt uddannelsesforløb i et andet nordisk land. Det fælles nordiske uddannelsesmarked, som dermed gradvis er blevet en realitet, har stor betydning al den stund – hvilket ofte ignoreres – at Island og Norge ikke er med i EU. I stedet for ensidigt at fokusere på begrænsede negative effekter og ubalancer, burde man glæde sig over, at Norden i dag langt hen ad vejen hænger sammen som ét system for højere uddannelse via det frie valg af optagelsessted, og at de studerende via sprogfællesskabet mange steder kan følge undervisning på et andet nordisk sprog i et nabolandsmiljø. I øvrigt er der den kvalitative forskel mellem de to samarbejdssystemer – den nordiske aftale og EU's regelbundne ordninger – at den nordiske overenskomst er fleksibel; den er lettere at justere, og den kan opsiges af et land inden for en given tidsfrist, hvorimod EU-ordningen er top-downorienteret og implicerer indgreb og sanktioner. Men desværre er det sådan, at Norden, nordisk samarbejde og smidigt fungerende nordiske ordninger og succeshistorier stort set er usynlige i danske mediers stofbehandling. Bladene skriver hellere om mere populistiske emner.

Nordiske noter

Ved Jakob Buhl og Leif Kajberg

Norden i Bio

Under hösten ska minst 20 000 nordiska skolelever bli bättre på att förstå varandras språk. En multimedial undervisning med humor som tema och film som verktyg ska vitalisera grannspråksundervisningen i Norden för 14-19-åriga elever. Den samnor-diska satsningen heter „Norden i Bio“ och är tänkt att återkomma varje år med nytt tema. Föreningarna Nordens Förbund (FNF) och de nordiska informationskontoren ligger bakom projektet Norden i Bio, som huvudsakligen stöds av Nordisk kulturfond. Nordiska språklärare erbjuds ett nyproducerat filmbaserat undervisningsmaterial. Målet i år är att 1000 skolklasser, från 8:e klass och uppåt, i hela Norden deltar i projektet, d.v.s. att 20-30 000 14-19-åriga elever ges chansen att öka sina kunskaper i de nordiska språken.

Undervisningsmaterialet erbjuds via hemsidan www.nordenibio.org. Materialet består av en specialproducerad DVD med aktuella nordiska kortfilmer och ett undervisningskompendium. På hemsidan finns dessutom ett kontaktforum där elever och lärare ges möjlighet att löpande diskutera språk och filmer i anslutning till undervisningen.

Undervisningen i nordiska språk har i Norden generellt sett fått allt mindre plats i läroplanerna. Nordisk kulturfonds stora språkundersökning „Internordisk språkförståelse“ från 2005 visar att ungdomar i de nordiska länderna har blivit sämre på att förstå varandras språk. Hälften av de medverkande gymnasieeleverna uppgav att de varken i grundskolan eller i gymnasiet hade fått någon undervisning i de nordiska språken.

Norden i Bio: <http://www.nordenibio.org>

FNF:s hemsida: <http://www.fnf.se>

Kilde: Norden i dag. www.norden.org

Norden bør udnytte hjemmebanefordel

En mindre benøvet holdning til EU gør det muligt at styrke det nordiske samarbejde og eksportere den nordiske velfærdsmodel til resten af verden. "Der er mange ligheder," siger Nor-disk Ministerråds generalsekretær, Per Unckel, til Berlingske Tidende. "Og de forskelle der er, er en styrke."

-Hver for sig er vi små lande, men sammen står vi stærkt. EU har i årevis fyldt meget, men nu tror jeg, at tiden er moden til, at de nordiske lande går sammen og profilerer sig over for EU og resten af verden, siger Per Unckel i et stort interview.

På den fællesnordiske ambassade i Berlin har det vist sig at fungere, og de fem lande, Island, Norge, Sverige, Finland og Danmark har en hjemmebanefordel, når det gælder om at klare sig i en globaliseret verden, mener Per Unckel:

-Vi nedstammer alle fra fiskere og bønder, og har en indgroet skepsis over for hierarkier. Det er grundlæggende den samme kultur, som gør, at vi i Norden har fremtidens ledelsesmodel på ryggraden med en flad struktur. Hierarkier med forskellige kompetencer på forskellige niveauer er ikke udtalte i Norden, ligesom de sociale klasser ikke er så skarpt opdelt som i andre lande. På den måde skal Norden brande sig og tiltrække internationale investeringer.

Nordisk Ministerråd holder til oktober en stor konference i København om forskning og innovation:

-Jeg ser for mig et Norden, der er profileret som et attraktivt investeringssted for udenlandsk kapital, et sted, hvor man lægger vægt på innovation og kreativitet, siger Per Unckel.

Konferencen "Invest in Research and Innovation" finder sted fra 16. oktober til 18. oktober i København.

Kilde: Norden Nyheter <http://www.norden.org/webb/news/news.asp?id=6291&lang=1>

Aktivitet i Frit Nordens styrelser

Af Leif Kajberg

Hvad går de egentlig rundt og laver, styrelserne for Frit Norden i Danmark, Norge og Sverige? Ja, planlægningen og afviklingen af den succesrige Nordisk Folkerigsdag 2006 i Island i slutningen af juli – som sætter sit præg på det nummer af bladet, du har i hånden netop nu – har krævet mange ressourcer. Årsmøderne tager også tid i planlægningsfasen, vi kontakter mange emner til oplægs- eller foredragsholdere. Det er jo desværre ikke altid at kalenderen hos dem, vi spørger, matcher vores ønsker.

Vi ønsker at profilere os tydeligere i forhold til offentligheden i de fem nordiske lande og i selvstyreområderne. Vi vil derfor fremover satse mere offensivt på læserbreve, kronikker mv. i dagblade mv. I august bragtes således et læserbrev i det danske dagblad "Information" om polemikken om svenske medicinstuderendes adgang til at læse ved danske universiteter. Også radiomediet tages i brug for at nå længere ud: Tre af den danske Frit Nordenstyrelses medlemmer har for nylig været interviewet og medvirket i programmer i lokalradioen "Københavnnerkanalen."

Foreningen er i stigende grad begyndt at synliggøre sig selv udadtil, og det sker bl.a. via pressemeddelelser. I August udsendtes en fælles pressemeddelelse til nordiske medier, foranlediget af en artikel i tidsskriftet "Arbejdsliv i Norden" nr. 2/2006 (Nordisk Ministerråd). I pressemeddelelsen markeres en kritisk holdning til tendenserne inden for "eliten" og toneangivende beslutningstagere (i det konkrete tilfælde i Sverige) til at koble nordisk samarbejde med EU og Europa. I stedet betones vigtigheden af at udvikle, intensivere og reformerer det officielle nordiske samarbejde som selvstændigt indsatsområde (se http://www.fritnorden.dk/debat/tl_august2006.pdf). Sidset år i August udsendtes en presse-

meddelelse, der tog afstand fra tendenser til at marginalisere og diskriminere grønlandere i Danmark (i forbindelse med adgangen til at modtage sociale ydelser) som ligeværdige borgere inden for Rigsfællesskabets rammer.

På vores dagsorden er også, at styrelsernes medlemmer vil prøve at blive lidt mindre "anonyme" fremover. En nyskabelse på hjemmesiden for Frit Norden er derfor en rubrik eller boks, som præsenterer aktuelle kommentarer om Frit Norden-mærkesager og nordisk-politiske problemstillinger mv. skrevet af styrelsernes medlemmer og medlemmerne af Frit Nordens redaktion. Hjemmesiden er i det hele taget konstant udbygning og har udviklet sig til vores vigtigste redskab til at præsentere holdninger, viden og dokumentation og vores blad og ikke mindst hvem vi er. Et stigende antal besøgende, også skoleelever og studerende, klikker ind på hjemmesiden, noterer webmaster Hanne Kock.

Vi er optaget af, hvordan det formaliserede nordiske samarbejde udvikler sig nu og i fremtiden. Ikke mindst det bestående samarbejde inden for organerne Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd. Derfor blev der, som et nyt initiativ, arrangeret fælles møde for repræsentanter for Frit Nordenstyrelserne parallelt med afholdelsen af Nordisk Råds session i 2004 (Stockholm). Styrelsesrepræsentanterne overværede møder under sessionen og udvekslede idéer og synspunkter internt. Tilsvarende fællesmøde er planlagt i forbindelse med 2006-sessionen i København.

Vi har derfor besluttet, i slutningen af september eller i oktober, at arrangere et fællestræf for repræsentanter for Frit Norden-styrelserne i Danmark, Norge og Sverige. Idéen er, at vi i et uformelt fælles forum, under frie former, skal have mulighed for at fremlægge vores synspunkter på Frit Nordens udviklingsmuligheder og "ideologi" plus idéer til fremstød og indsatsområder for Frit Norden.

Det siger sig selv, at vi også er på mærkerne, når det gælder om at søge fonde og støtteordninger af nordisk observans om midler til bl.a. at udgive temahæfter af vores blad.

Eftersendes ikke ved vedvarende
adresseændring, men tilbagesendes med
oplysning om ny adresse

Frit Norden
co. Lerstrup
J. P. E. Hartmanns Allé 2-B
2500 Valby

Post kunde nr. 150011206

Lørdag den 30. september 2006

Årsmøde i FRIT NORDEN

i Valby Medborgerhus

Valgårdsvej 4, 2500 Valby

lige ved Toftegårds Plads og få minutters gang fra Valby station.

**Temaer: Færøerne og udfordringerne
for det nordiske samarbejde og
Et bæredygtigt energiscenario
for Norden**

Program:

fra 12 **Ankomst**

Mulighed for at købe
frokost i medborgerhuset.

13 **Årsmøde**

Beretninger, valg m.m.
i følge Vedtægterne

15 Kaffe/te

15.30 **Oplæg ved Høgni Hoydal:**

Færøerne og det nordiske
samarbejde og perspektiver
i forbindelse med EFTA-
medlemskabet.

Færøernes vej mod
selvstændighed

17 **Oplæg ved Tarjei Haaland:**

Et nordisk energiscenario.
Greenpeace bud på en
bæredygtig energiudvikling
i Norden.

18.45 **Spisning**

Dagens ret koster 45 kr.

20.00 Medborgerhuset lukker

Tilmelding senest d.24. September
til Hanne Kock, tlf. 4097 9425
e-post: hannekock@post.tele.dk
eller

Jesper Morville, tlf. 39 63 35 37
e-post: JesperMorville@mail.dk

Pris: kr.100 (incl. kaffe - excl. mad)

Høgni Hoydal
Partiformand for
Tjóðveldis-
flokkurin og
folketingsmedlem
for Færøerne

Tarjei Haaland,
klima- og energimedarbejder
i Greenpeace Norden,
Nomineret til Nordisk Råds
Natur- og miljøpris 2006

PÅ GENSYN!

STØT FRIT NORDEN

i arbejdet for folkestyre og
et frit internationalt samarbejde
med udgangspunkt i nordisk
menneskesyn og fællesskab.
Foreningen er tværpolitisk og
uafhængig af andre organisationer.
Bliv medlem eller abonnent.

Nærmere oplysninger hos
landssekretær

Hanne Kock
Ryslingevej 24
DK-8270 Højbjerg
hannekock@post.tele.dk

Eller hos formændene:

Frit Norden, Danmark:
Jesper Morville
Christianshvilevej 3, 1. sal
DK-2920 Charlottenlund
tlf. +45 39 63 35 37
JesperMorville@mail.dk

Fritt Norden, Norge:

Torbjørn Dahl
Hunderfossvn. 24
N-2625 Fåberg, Norge
tordahl@online.no

Fritt Norden, Sverige:

Bolof Stridbeck,
Majorsgatan 8
S-413 08 Göteborg
bolof@www.phil.gu.se
eller

Jörgen Bengtson
Fornstigen 25
S-825 96 Enånger
jorgen.bengtson@telia.com

**Eller besøg vores hjemmeside:
<http://www.fritnorden.dk>**